

MEVZUBAHİS

samimiyetle ciddiyet arasında

Yıl: 2 | Sayı: 11 | Ocak-Şubat 2022 | Genç İHH yayınıdır.

KENDİNDEN KENDİNE YOLCULUK **NEFS TEZKİYESİ**

ZERREDEN KÜRREYE
BİR DÜĞÜM
TEFEKKÜR

SENİN ADIN
Edebiyat

Manifesto

insanlık bir buhran yaşıyor. Bu buhranı oluşturan sebepler, bakıp da göremediğimiz, görüp de hissedemediğimiz şeyler. İnsanoğlu bakmakla görmek, görmekle hissetmek arasındaki ince çizgiyi fark edebilseydi, her şey gün yüzü gibi anlaşılır olurdu.

Dünyada olup biten şeyleri anlamsızlaştıran, var olan bilgi enformasyonunun çeşitli manipülasyonlara uğrayarak insanları doğru bilgiye ulaştırıcı değil, belli zümrelerin kendi emellerini gerçekleştirmede bir araç olarak kullanmasıdır.

Böylesi bir düzende, iyiliği yaymak ve doğruluktan şaşmamak şiarıyla hareket eden bir topluluk olarak bize düşen, elbette ki bu bilginin yanlış kullanımına bir “Dur!” demektir. Bu amaç ve duygularla, gençleri bu yanlış bilgi akınından muhafaza etmek için yola çıktık.

Biliyoruz ki, gençlik bir çınardır. Ve bu çınarın oluşumu için tohum gereklidir. Tohum ise, ithal değil, tamamen yerli olmalıdır. Ekilen ithal tohumlar, körpe zihinleri zehirliyor, hakikati perdeliyor.

Söz konusu hakikatin muhafazasıysa ve iyilik denen olgu, kuru bir iyilikten de öte doğrulukla bağlantılı olduğuna göre, iyiliği yayarken doğruluğu da gözetenler, bilginin doğrusunu da göstermekle mükelleftir! Biz de bu doğruyu gösterme niyetindeyiz.

Kuruluş amacı gençleri bilgilendirmek, iyiliği teşvik etmek ve onlara bu dergide köşe vererek söz hakkı tanımak olan dergimiz, bu doğrultuda bilgi ve birikiminden istifade edebileceği herkesi yazar kadrosuna dahil eder, alanında uzman hocaları da misafir yazar olarak kabul ederek tüm bunları okur kitlesinin istifadesine sunar. Oluşturduğu ‘Gençler Yazıyor’ köşesiyle de her kesimden gencin görüşlerini ifade edebilmeleri imkanını sağlar.

Güzel bir amaçla çıktığımız bu yolda, siz kıymetli okurlarımızın ilgi ve alakalarına nazaran çok daha zengin içerikler ve yazar kadrosuyla mevzuları konuşmaya devam edeceğiz.

samimiyetle ciddiyet arasında

Yıl: 2 | Sayı:11 | Ocak-Şubat 2022
Genç İHH yayınıdır.

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Ekrem Kubilay Karadeniz

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Sena Güngör

EDITÖR
Ahmet Bilal Yıldız

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Asel Sena Uluç, Meryem Üstün

GRAFİK TASARIMCI
Elif Develioğlu

SOSYAL MEDYA SORUMLUSU
Furkan Çatalkaş

YAYIN KURULU BAŞKANI
Abdullah Muhammed İslam

YAYIN KURULU HEYETİ
M. Esad Emekli
Büşra Tuğtekin
Demirhan Sevinç
Halit Develioğlu
Hasan Demir
Hasan Samet Yıldırım
M. Cihad Çelik
Mihriban Gezer
Mücahit Çankaya
Mukadder Yılmaz
Sena Güngör
Rabia Akyol

İLETİŞİM
mevzubahisdergi@gmail.com

SOSYAL MEDYA HESAPLARI
@mevzubahisdergi
@mevzubahisdergisi
@mevzubahisdergi

YAYIN TÜRÜ
Yerel, süreli, 2 aylık

ÖNSÖZ

Kıymetli okurlarımız,

Hz. Ali Efendimiz (k.v.)’in insanın sırrını ifade eden muazzam bir sözü vardır: “Sen kendini küçük bir cisim sanırsın, oysa en büyük âlem sende saklıdır da bilmezsin.” Allah (c.c.) da Kudsi bir hadiste “Ben kâinata, yere göğe sığmadım da mümin kulumun kalbine sığdım.” diyor. Bu doğrultuda Allah’ın sığıdığı bir kalp elbette ki bütün âlemlerden büyüktür Hz. Ali Efendimiz (k.v.)’in dediği gibi.

Yüce Rabbimiz Bakara Suresi ilk üç ayette: “Elif. Lâm. Mîm. İşte o kitap! Şüphesiz, müttakileri (takva sahiplerini) hidayete erdiricidir. Onlar ki (müttakiler): Gayba iman ederler, namaz kılarlar ve kendilerine verdiğimiz nimetlerden infâk ederler.” Rahmân Suresi’nde ise insanı kendisini beyan etmesi için yarattığını ifade ediyor ilk dört ayette.

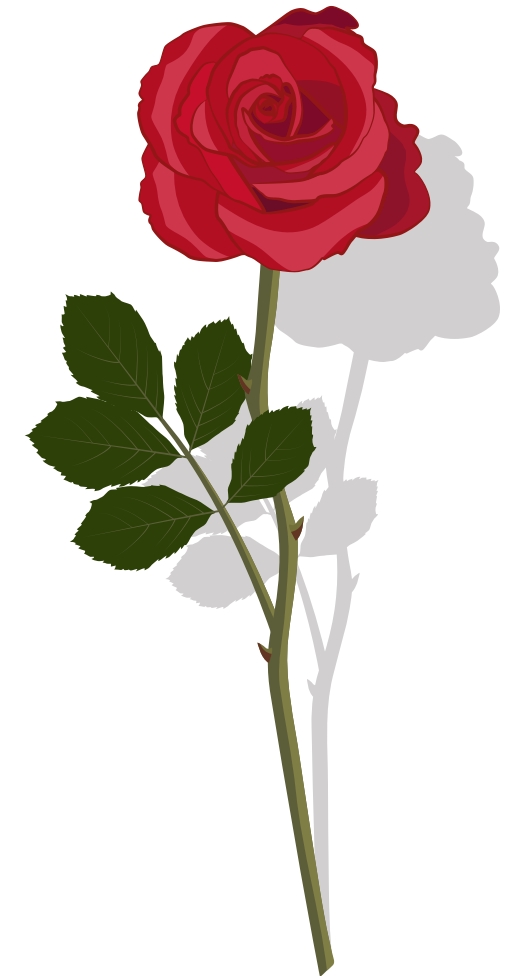
Yüce Yaradanımızı beyan edebilmek için önce O’nu tanıyabilmemiz gerekir. Allah (c.c.) İhlâs Suresi ile kendisini akıl ile tanıyamayacağımızı, surenin ism-i sırrına binâen Zâtına ihlâs ile yaklaşılabileceğimize işaret ediyor. İhlâsa yaklaşılabilmek için de gönüllerimizi nefsimizin kirlerinden temizleyebilmemiz ve Kur’an-ı Kerim’in mesajlarını alabilecek müttakilere dahil olabilmemiz gerekir. Rabbimiz bahsettiğimiz bu ayetlerle ve nefis ile ilgili birçok açık ayetiyle bizleri nefis muhasebesine davet ediyor.

“Müslümanlar için yeni bir seneye giriş nefis muhasebesi vesilesidir” derler ama biz de bu sebeple 2022’ye girdiğimiz bu ay dosya konumuz olarak “Nefs muhasebesi”ni seçtik. Müslümanlar için nefis muhasebesi sadece sene girişlerinde değil, her an olmalıdır hatırlatmasını da yapmak isteriz. Zirâ, gönlümüze sığın Rabbimizi tanıyabilmek, O’na yaklaşılabilmek ve “bezm-i elest”te verdiğimiz sözü tutabilmekle mükellefiz.

Dosya konumuz ile ilgili birbirinden güzel yazılar, her sayımızda olduğu gibi mimari, ilim-bilim, tarih, deneme ve öykülerle de zenginleştirdiğimiz içeriğimizi beğeniyle okuyacağınızı umuyoruz.

Bir sonraki sayımızda buluşmak üzere...

YAYIN KURULU HEYETİ

İÇİNDEKİLER

GÜNAHLARIMIZIN
PANZEHİRİ: TÖVBE

08

10

KENDİNDEN
KENDİNE
YOLCULUK:
NEFS
TEZKİYESİ

+ DİĞER KONULAR

- 22 YUSUF AĞA KÜTÜPHANESİ
- 24 HELAK OLMUŞ TOPLUMLARDAN
NE EKSİĞİMİZ VAR?
- 28 NEFS MUHASEBESİ
- 30 SEVGİLİ SECCADEM

06 ZERREDEN KÜRREYE
BİR DÜĞÜM
TEFEKKÜR

18 **ULUĞ BEY VE
SEMERKANT
RASATHANESİ**

- 32 ŞEHZADEBAŞI CAMİ
- 34 FOTOĞRAF HİKAYESİ
- 36 ÖYKÜ: HİSSEDİLDİĞİ KADARI
- 38 SENİN ADIN EDEBİYAT
- 40 ŞEHZÂDE MUSTAFA VE
MUHTEŞEM SÜLEYMAN

45

AHİRETTE
GÖRECEĞİZ

DİN GÜNÜNÜN MALİKİ

16

HESAP SORUCU OLARAK
NEFSİN YETER

26

ZERREDEN KÜRREYE BİR DÜĞÜM TEFEKKÜR

“Doğmak ve ölmek” denen iki kısa moladan sonra başladığı yere dönmekle sonsuzluk bulacak bu serüvenin bütün yolları aşk, dermanı aşk, varılanı aşk olsun...

✍ Ayşegül Kayar

Kış bahara, gece sabaha, hastalıklar şifaya dönmekte... Tohumun toprağa muhabbeti, mevsimlere, yeşile, sanya; yani sebeplere aldırmaşızın vakti gelince meyveye dönüşmekte. Bahar gelince yaprak; kökünü, toprağını, hasretle seyrederek de o hasretten güze doğru rengi sararır, solar. “Düş” emri geldiğinde dala konduranın hürmetine teslim olup köküne döner ve bu sayede toprağına katılarak kendinden sonra gelecek olan yapraklara can besin olur. Yaprak olarak yok olması ama toprağına karışarak can ve var olması...

Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akl-i selim sahipleri için pek çok delil ve ibretler vardır. (Al-i İmran 3/190)

Gezegenler, yıldızlar vazifeleri başında aşktan kaynaklı bir ahenkle devrini devam ettirmekte. Huzurunu, kökünün toprağına katık olmakta, onda hiç olmakta bulan yaprak... Milyonlarca yıldır bilinen bilinmeyen bütün arz ve arş ehline yaşam şartları sunmak emriyle yorulmaksızın güneşi dolaşan dünya, dünyayı dolaşan ay ve diğerleri. Peki tohumdan galaksilere, zerreden küreye bu döngü devam ederken bütün mahlukatın biricik muhatabı insan bunun neresindedir? Bunca sözün ardından kısa ve derin bir tefekkür öze ne söyletebilirdi? Bana “Dönmek, dönüşmek bu devran hali ancak sadık teslim olmuşların duruşudur. Sorgusuz sualsiz aşka

teslim olmuşların beden ve ruh dilinde ‘Yine yalnız ona döneceksiniz...’ ayetini müjde ve vuslat çağrısı olarak kabul edilmiştir.” dedirtti. Saf itaat, aşka ve hizmete; sorgusuz teslimiyet, yola ve menzile; sadık bir hasret, öze ve unutturulan ama gönülden izi silinmeyen sılaya.

Sorumuza geri dönelim ve kendi serüvenimizi lisanımız yettiğince seyredelim... Şöyle buyurmuş Hâce Yusuf Hemedâni Hazretleri: “Zamanın akışı kâinatın dönüşüyle birlikte kendini, özünü ve yokluğunu tanımayan, kâinatın sırrına vakıf olamayan kişiye ‘gören’ denemez.” Şimdi bu sözü dikkate alarak biz de yokluğumuzu tanımaya ve kâinatın sırrına vakıf olmaya çalışalım...

İnsanoğlunda yerdeki ve gökteki mahlukattan bir iz, bir hal, bir parça, mutlaka vardır: gençliği baharı, evladı, muhabbeti, meyvesi. İnsanoğlunun tenhası gece, ümidi gündüz. Kâh sema eden olur, eğer başını açar kollarını kâh yörüngesi üzere devran eden yıldız kâh ateş etrafında dönen pervane olur. Bedeni durur, ayaklar gönle doğru; onu yoklayan hasreti rehber ederek bir yola çıkar. Gönülünde dağları aşan özüne doğru giden âşık olur, meyveye duran tohum olur. İnsanoğlu... Bedenine biçilen ömür biter, yaprağın toprağına sarıldığı gibi; aldığı kadar geri verir toprağına. Ne de olsa “topraktan gelen toprağına, gökten gelen göğe” döner vakti gelince.

“

KENDİNDEN KENDİNE, ORADAN KENDİNDEN KENDİNİ EDENE, ORADAN DA KENDİNİ KENDİNDEN EDİP KENDİNE DÖNDÜRECEK OLANA VARACAK BU SEYİR; AYAKLAR TOPRAĞIN ÜZERİNDEYKEN BAŞLAMASI NASİP OLSUN.

Öze, öz vatana, insanoğlunu insan olmaya, unutturulmuş olanı hatırlatmasında giden iki yönlü yolun özeti budur belki de. Kısa ve buruk bir hikâyeden ziyade ne bir başlangıç ne bir son biçilmeksizin daima dönen, dönüşen, keşfeden, keşfedilen en doyulmaz, en kanılmaz serüven; insan.

Yaman Dede'miz, “Yanmaktır efendim biricik çaresi aşkın.” buyururken onun bu sözünden alınan ilham bize “Dönmektir, masivadan göçüp gönle dönmektir Efendim biricik çaresi aşkın.” dedirtti.

“Elbette gece ile gündüzün birbiri ardınca değişip durmasında ve Allah'ın göklerde ve yerde yarattıklarında sakınan bir kavim için birçok delil vardır.” (Yunus 6)

Çünkü aşkın tek dermanı yine aşk. Tohumun toprakta, pervanenin ateşte, derelerin denizde bulunduğu şifa ve niceleri insanoğlunu özünde karşılar. Özünü bulan artık bir parça ya da benzer olmaktan çıkar, O'nun ta kendisi olur. O'nu bulan O'na dönen bütün tükeniş, eksilme ve endişesinden emin olur. O özle yeniden karşılaşan, bütün aynaları kırılmış, bütün bilinmişliklerin zerre kıymeti olmadığını idrak etmekle hakiki ilme ulaşmış olur. Kendinden kendine, oradan kendinden kendini edene, oradan da kendini kendinden edip kendine döndürecek olana varacak bu seyir; ayaklar toprağın üzerindeyken başlaması nasip olsun. Olsun ki henüz aramaya çıkmadığımız aslımız bizi bulduğunda, onu tanımaya yetecek bir iz, bir öz, söyleyeceğimiz iki kısa söz olsun.

“Doğmak ve ölmek” denen iki kısa moladan sonra başladığı yere dönmekle sonsuzluk bulacak bu serüvenin bütün yolları aşk, dermanı aşk, varılanı aşk olsun duası ile...

Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katarsın. Ölüden diri, diriden de ölü çıkarırsın. Dilediğin kimseyi de hesapsız rızıklandırırın. (Al-i İmran 3/27)

GÜNAHLARIMIZIN PANZEHİRİ TÖVBE

Müslümanlar olarak Rabbimizden asla ümit kesmememiz gerektiğini ve tövbe dezenfektanı ile kendimizi temizleyebileceğimizi gerçekten aklımızdan çıkarmamalıyız.

✍️ Hamza Enes Zorlu

H z. Âdem ve Havva (a.s) dünyaya gönderilme sebebi bilindiği üzere nefislerine uyup işledikleri bir günahtır. Beraberinde Habil ve Kabil (a.s) hadisesi de buna bir örnek niteliğindedir. Yani şeytan ilk gününden beri insanlığı günaha sürüklemek için var gücüyle çalışmakta!

Geçmiş dönemlere bakarak bu tarz hadiseleri görmek mümkündür. Allah'ın emrine asi gelen şeytan, insanlığın var olduğu günden beri insanlığı günaha sevk etmek ve saptırmak amacıyla her türlü oyuna başvuracağına yemin etmiştir.

A'raf Suresi 16 -18. ayetlerde Rabbimiz;
İblis dedi ki: Öyle ise beni azdırmama karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım.

“Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından,ollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın!” dedi.
Allah buyurdu: Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık!

Andolsun ki, onlardan kim sana uyarsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım!

Yukarıdaki ayetlerle de belirtildiği gibi şeytan insanın sağından solundan, önünden ve arkasından yaklaşmaktadır. Fakat Müslümanlar olarak günaha düşsek bile her zaman Allah ve Resulü bize bir çıkış yolu olarak tövbe kapısını göstermektedir. Tövbe bize iyi arkadaşlık eden bir dost olmamalı mıdır sizce de? İyi dost biz hata yapınca, bizi uyarıp kendimize gelmemize vesile olan değil midir? Tövbelerimiz de böyle olmalı, bizi kendimize getiren iyi bir kardeş, arkadaş ve dost.

“Bütün âdemoğulları günahkârdır, günahkârların en hayırlıları ise tövbe edenlerdir.” (İbn Mâce, Zühd, 30)
“Eğer siz günah işlemeseydiniz, Allah sizi helak eder ve yerinize, günah işleyip, peşinden tövbe eden kullar yarattı.” (Müslim, Tevbe, 9, 10, 11).

Bu zikrettiğimiz hadislerden de anlaşılacağı üzere insan fıtratı günah işlemeye meyilli bir varlık

olarak yaratılmıştır. Günah işlemek, insanı meleklerden ayıran bir özelliktir. Bilindiği gibi melekler nurdan yaratılmış olup, asla Allah'a karşı gelmeyen, günah işlemeyen varlıklardır.

İslâm fıtrat dinidir. İslâm'da insanın günah işleyebileceği kabul edilmiş ve bundan korunma ve kurtulma yolları insana öğretilmiştir. İnsanın kötülükten, işlenen günah ve kabahatten kurtulup manevi kirlilerden arınma yolu tövbedir. Tövbe ile insan yapmış olduğu günah ve kusurlardan kurtulup günah ve hataları hiç yapmamış gibi tertemiz olur biiznillah. Nitekim bu hususta Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:
“Günahı tam dönen ve tövbe eden, o günahı hiç işlememiş gibidir.” (İbn Mâce, Zühd 30)

Rabbimiz ise ayetinde şunları

söylemektedir;
“... Ey müminler! Hepiniz toptan Allah'a tövbe ediniz ki, felaha eresiniz.” (Nur, 24/31)

Başka bir ayette ise Yüce Allah, Peygamberine şöyle buyurur:
“De ki: Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Allah dilerse bütün günahları mağfiret eder. Çünkü O, çok affedicidir, merhamet ve ihsanı fazladır.” (Zümer, 39/53)

Peki günaha düştüğümüzden dolayı ve tövbe etmemize rağmen, tekrar günahlarda ısrarcı olmamız yarışı bırakmamıza engel midir? Tabi ki hayır!
Çünkü Rabbimizin de buyurduğu gibi;
“Eğer siz günah işleyip tövbe eden bir topluluk olmasaydınız sizi yok

günahsız olmak değil ancak eder yerinize günah işleyip tövbe eden bir topluluk yarattım.” demiyor mu?

Biz Müslümanlar olarak Rabbimizden asla ümit kesmememiz gerektiğini ve tövbe dezenfektanı ile kendimizi temizleyebileceğimizi gerçekten aklımızdan çıkarmamalıyız. Şeytan bizi istediği kadar kirlletmeye ve doğru yoldan çıkartmaya gayret ededursun, biz iman eden kullar şunu çok iyi bilmeliyiz ki, ne kadar günah işlersek işleyelim Rahmeti ve mağfireti geniş olan Rabbimiz tövbe dezenfektanı ile bizim temizlenebileceğimizi bildiriyor.

Hal ne olursa olsun tövbeyi önce kalben, sonra dil ile Rabbimin merhametine sığınarak yapmamız gerekir.
Bizim mücadelemiz elbette ki

günahsız olmak değil ancak Müslümana yakışan, günah işleyip tövbe ettikten sonra o günaha bir daha düşmeme mücadelesi içinde olmaktır. Gelin bu mücadelemizi Allah'ın ayeti ile güçlendirelim.
“Ey inananlar, tövbe-i nasûh ile Allah'a tövbe ediniz. Umulur ki Rabbimiz, kötülüklerinizi örtüp temizler ve sizi içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirir...” (Tahrim suresi 8.)
Rabbim, tövbesi nasuh olanlardan eylesin cümlemizi, şeytanın bütün güç ve kuvveti ile insanlığı, İslam'ı ortadan kaldırmak için yapmış olduğu tüm oyunları boşa çıkartsın. Tövbeyi ve istiğfarı elden bırakmayıp Rabbimizin vadettiği o aydınlık ve refah günlere ulaşmayı nasip etsin, tövbe edip tövbesinde sadık olan kullarından eylesin. Rabbimizin rahmeti, bereketi ve merhameti hepimizin üzerine olsun. Selam ve dua ile.

KENDİNDEN KENDİNE YOLCULUK NEFS TEZKİYESİ

İnsan ki bildiğimiz makro âlemin bütün özelliklerini kendinde ihtiva eden bir yapıya sahiptir. Bu biliş kişiyi istemsizce bir anlam arayışına sokar ve kendini tanımak, kendisine bahşedilmiş potansiyelleri açığa çıkarabilmek için sürekli arar. Ancak aradığını burada bulamaz...

✍ Hatice Fahrurnisa

İnsan, ef'al âlemi olan bu dünyada sürekli bir arayış ve hareket halindedir. Zira bu âlemin yapısı dahi durmaksızın yenilenen fakat asla yinelenmeyen bir dinamizme sahiptir. Bundan dolayı bir canlı için sürekli bir sükûn ve hareketsizlik mümkün de değildir. Bu hareketliliğin bize anlatmak istediği yegane sebep ise burada bir yolcu olduğumuz gerçeğini bize anımsatmaktır. İnsan ki bildiğimiz makro âlemin bütün özelliklerini kendinde ihtiva eden bir yapıya sahiptir. Bu biliş kişiyi istemsizce bir anlam arayışına sokar ve kendini tanımak, kendisine bahşedilmiş potansiyelleri açığa çıkarabilmek için sürekli arar. Ancak aradığını burada bulamaz. Anlar ki burası onun için bir gurbettir ve asli vatanına döneceği güne kadar insan olmanın zirvesi olan kemâlatı ancak bu alemde kazanabilecektir.

Bir nutfe iken kâmil bir iman ile tevhidi anlama basamaklarını çıkan insan aslında varlığının gurbetten silaya bir sefer olduğunu da böylece gösterir. Doğum ile ölüm arasındaki bu metafiziksel anlam arayışı tasavvufta insanın kendi nefsinin tanıma ve aslını bulma arayışıdır. Bu meraklı arayış yaşam gayesini merak eden herkes için benzer bir yolculuk olmasına karşın, aynı köşe başlarında da karşılaşsalar, aynı güzergahtan da gitseler her kişi için parmak izi kadar farklıdır. Lakin amaç daima aynıdır: "Bilmek" Bu bilme isteği "kendini bilmek"tir.

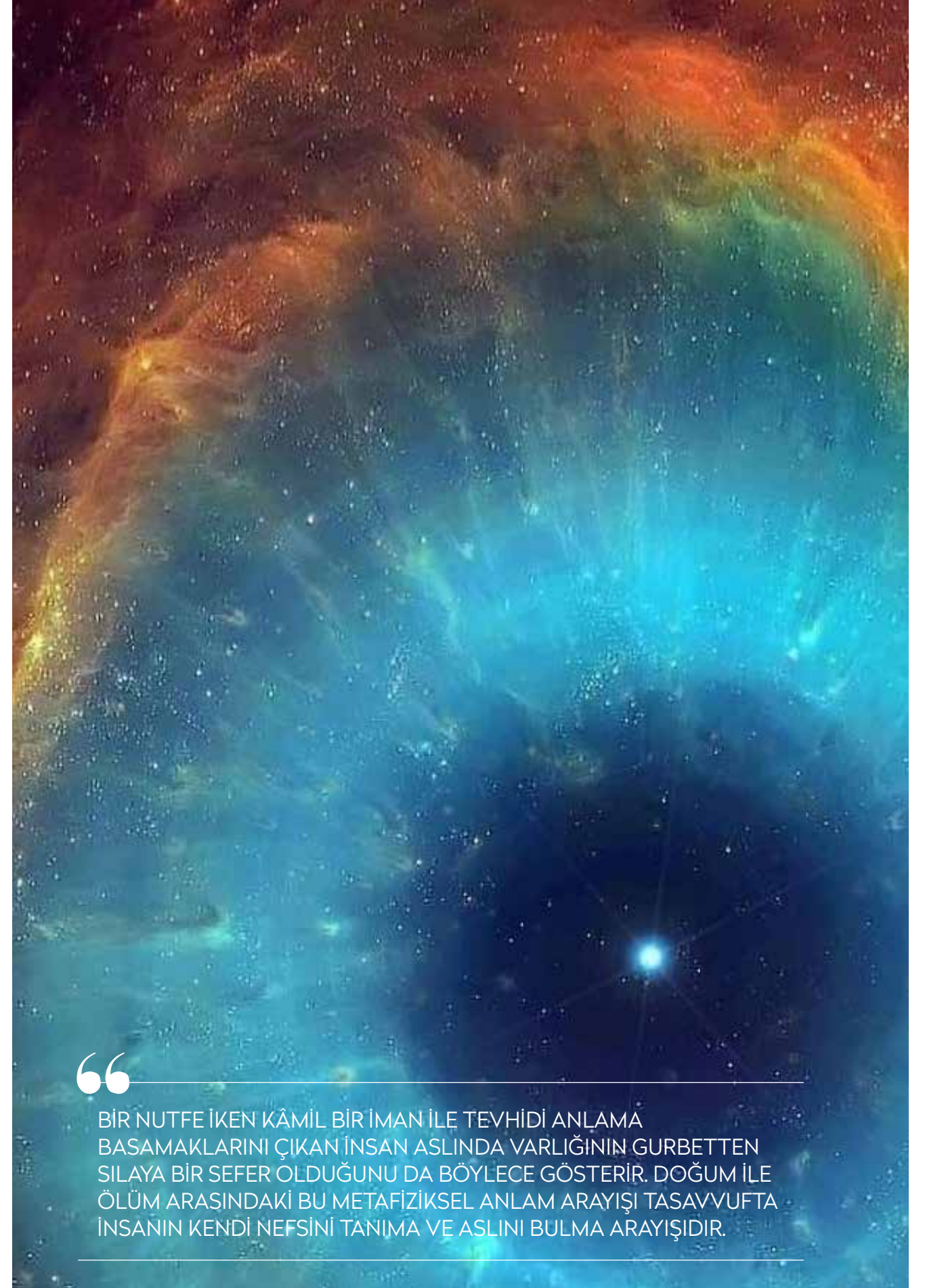

Tıpkı Yunus Emre'nin dediği gibi "İlim kendin bilmektir, sen kendini bilmezsen bu nice okumaktır.". Dolayısıyla "kendilik bilgisi" ya da "ilmü'n-nefs" insanı bu merakla seyr-i suluğa sevk eder.

İnsanın iç yapısında biri hayrı ve takvâyı, diğeri şerri ve isyanı emreden iki zıt kutup vardır. İşte bu yolculukta ilerlerken gidişatımızı ve istikametimizi belirleyen bu iki zıt kutbun çatışmasında sergilediğimiz haldir. Fücûr, insanı Allah'tan uzaklaştıran her şeydir. Takvâ da, kulu Allâh'a yaklaştıran

amel-i sâlih ve her türlü güzel davranıştır. Kur'an-ı Kerim'in Şems Suresi'nin 8. Ayetinde Mevla'mız insana, fücûru da takvâyı da ilham ettiğini söylüyor. Çünkü zıtlıklar olmadan kişinin kendini tanıması, bilmesi mümkün değildir.

Hız Mevlânâ der ki: "Ey Hak yolcusu! Mûsâ da Firavun da senin varlığında mevcuttur. Bu iki hasmı kendinde araman gerekir!.. Vahyin ışığında aydınlan ki, sendeki Mûsâ, sendeki Firavun'a gâlip gelsin!"

“

BİR NUTFE İKEN KÂMİL BİR İMAN İLE TEVHİDİ ANLAMA BASAMAKLARINI ÇIKAN İNSAN ASLINDA VARLIĞININ GURBETTEN SİLAYA BİR SEFER OLDUĞUNU DA BÖYLECE GÖSTERİR. DOĞUM İLE ÖLÜM ARASINDAKİ BU METAFİZİKSEL ANLAM ARAYIŞI TASAVVUFTA İNSANIN KENDİ NEFSİNİ TANIMA VE ASLINI BULMA ARAYIŞIDIR.

“

“EY HAK YOLCUSU! MÛSÂ DA FİRAVUN DA SENİN VARLIĞINDA MEVCUTTUR. BU İKİ HASMI KENDİNDE ARAMAN GEREKİR!.. VAHYİN IŞIĞINDA AYDINLAN'KI, SENDEKİ MÛSÂ, SENDEKİ FİRAVUN'A GÂLİP GELSİN!” HZ. MEVLÂNÂ

Nefsin olumlu gelişim sürecinde sahip olacağı en üst özelliğin adı takvadır. Olumsuz anlamda düşeceği yer ise kibirdir yani kişinin kendini tanımlamasıdır. Câsiye Suresi 23. ayette bu gerçek şöyle dile getirilir: “Gördün mü heveslerini tanımlatıranı? Allah onu bilgiyle saptırmış, kulağını ve kalbini mühürlemiş, gözlerini de perdelemiştir. Allah’tan sonra artık ona kim yol gösterebilir? Hiç düşünmüyor musunuz?” Bu çerçevede Allah (cc) Kur’ân’da nefsin, birçok yöntem ve süreçle eğitildiğini ifade eder. Yine elzem olan konulardan biri de aynı anda

kalbin de tasfiyede oluşudur. Tasavvuf ise Tevhit bilgisini ve kendilik bilincini sübjektif yani kişiye özel ele alarak aslı vatana dönüş yolculuğunda kişinin potansiyelini açığa çıkması için Kur’an eşliğinde yol gösterir. İnsana özündeki değerle yaklaşan tasavvuf, onu, maddi ve manevi kirlilerden arındırıp, güzel ahlâk sahibi olmasını ve kişinin dinin özüne uygun bir şekilde hayatını devam ettirmesini sağlama gayretidir. Gönülün, sınırsız isteklere bağlanıp kalmasıyla insana bir ayak bağı olan nefis engelini aşmaya çalışmaktır. Aklın yetemediği olaylardaki hikmetleri çözebilme

olgunluğuna erebilmektir. Tam olarak tasavvufun tanımını yapmak çok güç. Gönül kaynaklı, derin bir iç tecrübe olması dolayısıyla her sufi onu kendi yaşadığı hale uygun olarak tanımlar. Ebu Hüseyin Husrî (v.371/981) tasavvufu “muahlefet kederinden ve bulanıklığından ruhun ve kalbin duruluk ve safa içinde olmasıdır” diye tanımlar.

Tasavvuf Ebu Hüseyin Nûrî (v. 295/908) tarafından da hürriyet, fütüvvet, tekellüfü terk ve cömertlik diye tanımlanmıştır. Yani kulun heva heves bağından kurtulması, başkasını

kendisine tercih etmesi ama buna önem ve değer vermemesi nasip ve alâkalar için çalışmaması ve dünyayı da dünyacılara terk etmesidir.

Hucvirî ise “Tasavvuf ahlâktır.” der ve şöyle devam eder: şekil ve biçim değildir. Şayet tasavvuf şekil ve biçim olsaydı, mücadele ile hâsıl olurdu. İlim ve bilgi olsaydı öğrenimle elde edilirdi. Fakat tasavvuf hiç biridir. O sadece ahlâktır. Sadece bu tanımlar bile tasavvufun aslında başlı başına bir kendilik bilinci ile nefis terbiyesi olduğunu dile getiriyor.

Tasavvufu sırf çile ve ızdırıp olarak nitelendirenler de vardır. Tasavvuf çile ve ızdırıp değildir. Nefs rahat olunca tasavvufun amacı gerçekleşmez derler. Oysa kul her an ilâhî huzura doğru çekilir. Nefs-i emmare yani kötülüğü emreden nefis ise aşağı çekme özelliği ile kendi âleminde dünyevî lezzet ve şehvet içinde olmak ister. Bunun için sûfî devamlı boynunu büküp Hakk’a sığınmalı, hep uyanık olup nefsin hareketlerini kontrol altına almalıdır. Yine tasavvuf, fakirin elinde hiç malı olmaması değil, gönlünde mal sevgisi bulunmaması, geçim endişesi çekmemesi, gelecek kaygısı taşımaması, kalbi hep yüce Allah ile olması anlamına gelir.

Tasavvufun tümüyle edep olduğunu söyleyen Ebu Hafs Haddâd (v.264/878) şöyle der: “Zira her vaktin bir edebi vardır. Her makamın bir edebi, her halin bir edebi vardır. Bu vakitlerle ilgili edeplere riayet edenler, Hakk erenlerinin ve adamlarının ulaştığı mertebeye ulaşırlar. Edebi zayı edenler ise Hakk’a yakın olduklarını zannettikleri yerde O’ndan uzak kalırlar. Hakk’ın makbulu olduklarını sandıkları bir zaman da onun merdudu olurlar.” Kısacası tasavvuf gönlü saflaştırıncaya kadar nefisle uğraşmak, o kadar ki ne kimseden incinmek, ne de kimseyi incitmek, başındaki sevdâyı dağıtmak, elindekini dünyaya ikram etmek ve sana her ne vaki olursa olsun hatır

ve hayalini bir kararda tutmaktır.

Hadis kitaplarımızda ‘Cibril hadisi’ diye zikredilen hadiste, dikkat edilirse İslâm, iman ve ihsan kavramları peş peşe sıralanmıştır. Bu kavramların böylece sıralanması kemale doğru yükselişi gösterir. İslâm için organlara ait tarafı ve dille ikrardan ibaret olan kısmıdır. İman ise, kalbe ait bir olay olup inancın gönle yerleşmesidir. İhsan da tasavvufun konusu olmuştur. Allah’ı görür gibi yaşamaktır.

Tasavvufun belli başlı özellikleri Nebi sayılan sekiz peygamberin güzel hasletlerine benzetilmiştir. Bunlar: Hz. İbrahim’in kerem ve sahaveti, Hz. İshak’ın kaza ve kadere rızası, Hz. Eyyub’un sabrı, Hz. Zekeriyâ’nın münacatı, Hz. Yahya’nın garipliği, Hz. Musa’nın sûf hırka giyişi, Hz. İsa’nın seyahati ve tecerrüdü, Hz. Muhammed (sav)’in fakrı. (Sunar, Cavit, Tasavvuf Tarihi, Ankara, 1975)

İşte tasavvufun hedefi de nefsi kötülüklerinden arındırıp bu güzel erdemlerle donatıp felâha çıkarmak, huzura kavuşturmaktır. En geniş anlamıyla tasavvuf, tek hakikatin bilincine varmaktır, tevhide varmaktır. Bunun için de nefis terbiyesi şarttır. Nefs lugat yönünden, bir şeyin varlığı, hakikati zatı ve kendisi manasına gelir. Bir şeyin nefsi, o şeyin zatı, varlığı ve kendisidir. Halkın ifadelerinde de geçen bu kelime birçok manalarda kullanılır. Hatta birbirine zıt manalar taşır. Sûfiler zümresinin muhakkık olanlarına göre ise bu sözden maksat, bahsedilen manalardan hiçbirisi değildir.

Mutasavvıflar nefsi, şerrin kaynağı, kötülüğün temeli olarak nitelendirir. Nefs-i emmare olarak adlandırılan bu nefis basamağında hayırlardaki tüm noksanlık gafletten doğar. Gaflet ise nefsi hastalıkların sebebidir. Nefsin hastalıklarının sebebini iki temel başlıkta toplayabiliriz. • İstikrarsız ve dengesiz olması • Kendi arzularına ve isteklerine düşkün oluşu; kendi bildiği doğru

“

İNSANIN İÇ YAPISINDA BİRİ HAYRİ VE TAKVÂYI, DİĞERİ ŞERRİ VE İSYANI EMREDEN İKİ ZIT KUTUP VARDIR. İŞTE BU YOLCULUKTA İLERLERKEN GİDİŞATIMIZI VE İSTİKAMETİMİZİ BELİRLEYEN BU İKİ ZIT KUTBUN ÇATIŞMASINDA SERGİLEDİĞİMİZ HÂLDİR. FÜCÛR, İNSANI ALLAH’TAN UZAKLAŞTIRAN HER ŞEYDİR. TAKVÂ DA, KULU ALLÂH’A YAKLAŞTIRAN AMEL-İ SÂLİH VE HER TÜRLÜ GÜZEL DAVRANIŞTIR.

hırslı oluşu Fıtratının ise dört temel özelliği vardır.

- Zayıflık
- Cimrilik
- Şehvet
- Cehalet

Sûfî için Rabbi ile kendi arasındaki en büyük perde nefsidir. Bu yüzden nefislerinin isteklerinin zıddına hareket ederler. Çünkü nefis ancak batıl olanda sükun bulur. Ve bunun için tezkiye yani arınmak şarttır. Ömürlerinin son anlarına kadar nefisleriyle uğraşan sûfiler, onu iyi anlayıp bu savaşı kazanacak yollar aramışlardır. Sûfilerin, bu yolda elde ettiği tecrübelerden ve nefisle ilgili tesbitleri tezkiyenin yani arınmanın ilk şart olması.

İmam Gazâlî’ye göre nefis-i emmâre ile kastedilen şey, nefis ile ilgili birinci mânâdır ve bu haldeki nefis, son derece kınanmış bir varlıktır. İnsanın zâtı ve hakikati mânasında kullanılan nefis değildir.

Arınmadan sonra nefis muhasebesi

gelir. Yani otokontrol. Kişinin kendi kendisini muhasebe etmesi veya “öz eleştiri” yapması kişinin kendi hatâ ve eksikliklerini kabullenip itiraf etmesi, hangi alanda olursa olsun başarının en temel şartlarından biridir. Süreç mücâhede ve riâyât ile devam eder. Tasavvufî cihad ve mücâhede denilince genellikle kötülüğü emreden nefse (Yûsuf 12/53) ve şeytana karşı verilmesi gereken savaş; mücahid, müctehid ve ehl-i ictihad denilince de böyle bir savaş yürüten sâlik anlaşılır. İnsanın en azılı düşmanı nefsi olduğuna göre (Aclûnî, I, 143) ona karşı açılan savaşın da en büyük savaş olması gerekir.

Riyazatta az yemek suretiyle nefsi takattan kesmek amaçlanır. Süffî için kabank bir benlik, hoyrat bir nefis ve şiddetli bir egoya sahip olanın kalp gözü kördür. Bu yüzden ibret nazanının kuvvetlenmesini, basîret nûrunun artmasını için nefsin riâyât ve mücâhede ile terbiye edilmesi şarttır.

Sonraki basamak zühd basamağıdır. İsteksizlik, rağbetsizlik, aza kanaat anlamına gelen zühd terim olarak,

dünyaya ve maddî menfaate değer vermemek, çıkarıcı, menfaatperest ve bencil olmamak, kalpte dünya ve çıkar kaygısı taşımamak, kanaatkâr olmak demektir. “Elde olan dünyalığa sevinmemek ve elden çıkana üzülmemek, elde bulunmayan şeyin gönülde de bulunmamasıdır.” şeklinde de tarif edilir. Hz. Peygamber (s.a.v.), zühdün “helâleri haram kılmak veya malı telef etmek değil, elde olana güvenmemek” olduğunu bildirmiştir (Tirmizî, Zühd 29; İbn Mâce, Zühd, 1).

Sosyal hayattan isteyerek çekilmenin tasavvuf dilindeki adı uzlettir. Gazzali, uzlet hakkında bir hükme varmadan önce onu, fayda ve zararları yönünden tetkike (araştırmaya) tabi tutmaktadır. Buna göre uzletin faydaları şunlardır:

- Uzlet insana daha çok ibadet ve tefekkür imkânı verir.
- Gıybet ve riya gibi birlikte yaşamaktan doğan rezilliklerden kurtarır.
- Fitne ve düşmanlıklara bulaşma imkânı kalmaz.
- Uzlet, kişiyi, insanlardan gelen eza ve cefalardan korur.

- Uzlete çekilen, başkalarından bir şey beklemediği gibi, başkaları da kendisinden bir şey ummaz.
- Uzlete çekilen, kötülükleri ve yanlışlıkları görüp de engel olamamanın verdiği huzursuzluktan kurtulur.

Buna mukabil, topluma katılmanın da şu faydaları vardır:

- İbadetlerin en faziletli olan öğrenme ve öğretme faaliyeti, ancak toplum içinde sürdürülebilir.
- Özellikle geçim zorluğu çekenler için topluma katılmak bir zorunluluktur. Üstelik yalnız başına yaşayan bir fakir olmaksızın, topluma karışan ve sahip olduğu imkânlarla insanlara hizmet eden zengin olmak daha hayırlıdır.
- Birtakım kötü huylardan arınmanın çabasını vermek, ancak sosyal bir yaşayışla mümkündür. Ayrıca toplum içinde yaşamak, başkalarının edepi ve ahlaklı olmasına katkıda bulunmak bakımından da yararlıdır.
- Yalnız başına yaşayan insan, üstün bir fazilet olan tevazu (alçak gönüllülük) makamına ulaşamaz.
- Uzlete çekilen kimse, Cuma

“

NEFSİN OLUMSUZ ANLAMDA DÜŞECEĞİ EN ALÇAK NOKTA KİBİRDİR. CÂSİYE SURESİ 23. AYETTE BU GERÇEK ŞÖYLE DİLE GETİRİLİR: “GÖRDÜN MÜ HEVESLERİNİ TANRILAŞTIRANI? ALLAH ONU BİLGİYLE SAPTIRMIŞ, KULAĞINI VE KALBİNİ MÜHÜRLEMİŞ, GÖZLERİNİ DE PERDELEMİŞTİR. ALLAH'TAN SONRA ARTIK ONA KİM YOL GÖSTEREBİLİR? HİÇ DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ?”

- namazı ve diğer cemaatle kılınan namazlarla hasta ziyareti, bayramlaşma gibi dinen faziletli olan faaliyetlerin sevabından yararlanamaz.
- İyilerle yaşamanın verdiği hazzı ve gönül huzuruna, yalnız yaşayan insan nail olamaz.
- İnsan, aklını ve tecrübelerini geliştirmek için topluma muhtaçtır. Tek başına yaşayan insan hem ahlak, hem de bilgi ve tecrübe bakımından iptidailikten kurtulamaz.

Gazzali'ye göre ne ayrı yaşamanın ne de toplumla yaşamanın şart olduğu söylenemez. Gazzali'nin yukarıda açıklanan uzleti (yalnızlık) değerlendirme tarzı da gösteriyor ki topluma katılmanın da toplumdan uzak durmanın da ahlaki bir muhtevası ve gayesi olmalıdır. Her iki halde de aranılması gereken durum, mükemmele ulaşma ortamını bulmadır. Toplumda bu mükemmele ulaşma ortamını bulduğumuz zamana Gazzali'ye göre toplumla yaşanılmalıdır. Ancak kişinin, topluma katılmasında dini ve ahlaki hayatı için bir tehlike oluştuyorsa, Gazzali'ye

göre bu ortamdan kişi, sıyrılıp çekilmesini de bilmelidir.

Hevâdan uzaklaşmak nefsin tezkiyesi için belki de en elzem konudur. İnsanın nefsi, şeytanın da saptırmasıyla helâllerden ziyâde haramlara heves edebilir. Yasaklar ve çirkin işler ona daha güzel ve câzip gelebilir. Nefs-i emmare; ibadetlerin, hayr-u hasenâtın meşakkatine, zorluklarına ve bedeline katlanmaktan hoşlanmaz. Kolayına gelen ve hoşuna giden zevk, eğlence, menfaat gibi şeylere yönelir. İşte buna nefsin hevâ ve hevesi denir. Kısacası günümüz dili ile konfor alanından çıkamamaktır. Kur'an'ın ifadesiyle hevâ, dalaletin en yakın sebebidir. Bu nedenle hevâlarına uyanlar, dalaletle düşer, sapıklık içinde kalırlar. Bu nedenle kötü arkadaştan da uzak kalmaya gayret eden sufiler, hevâsına uymanın vahiy ile birbirine zıt olduğunu ve çözümün ilme sarılmak olduğunu da bilirler. Bu konu pek çok ayette geçer. Ra'd suresinin 37. ayetinde de “Biz onu Arapça bir hüküm (hikmetli bir söz) olarak indirdik. Eğer sana gelen bu ilimden sonra, onların arzularına uyarsan, (işte o zaman) Allah tarafından senin ne bir dostun ne de koruyucun vardır.” Şeklinde bir uyarı vardır. İbadetlerini de aksatmayan sufiler, kalp temizliği için tefekkürün de şart olduğunu bilirler. Tefekkür; kulun hikmetini sezemediği yahut aklının kavrayamadığı ilâhî işleyiş karşısında şaşırıp kalması, mânen istiğrak hâline bürünmesidir. Selim bir kalp ve akılla tefekkür eden

bir mü'min için, kâinata sergilenen ilâhî kudret tecellîlerinin hangisi hayrete şâyan değildir ki?

Âlemin özeti konumunda bulunan insan, maddî ve mânevî cephesiyle Allah Teâlâ'nın yeryüzündeki halifesi ve O'nun kutsal emânetinin taşıyıcısıdır. Allah'ın eşsiz olarak yarattığı insan o derece kıymetlidir ki kâinattaki her şey, onun emrine âmâde kılınmış, hiçbir varlığa verilmeyen kâbiliyet ve sıfatlar ona verilmiştir. Onca nimetlerle donatılan insanın yaratılış gayesi, Rabbini tanıyıp O'na hâlis bir şekilde kulluk yapmaktır.

“Kulluk”, bir taraftan insanoğlunun yegâne yaratılış gayesini teşkil ederken bir taraftan da insanın elde edebileceği en yüce makâmı temsil eder. İnsanın bu makâma çıkması, nefsini tezkiye edip kalbini tasfiye etmesine bağlıdır. Peygamberlerin gönderilip ilâhî kitapların indirilmesindeki esas maksat, işte bu tezkiye ve tasfiyenin gerçekleşmesini sağlamaktır. Mizacında bütün kötü sıfatları barındıran nefsin terbiyesi zor olmakla beraber imkânsız değildir. Çünkü nefis, hem kötü sıfatlara meyilli bir mizâc hem de iyi sıfatlarla nitelenmeye müsait bir potansiyel ile yaratılmıştır. Üstelik Allah Teâlâ, hiçbir nefse, tâkati üstünde bir sorumluluk da yüklememiştir. O halde zor da olsa her insanın, nefsinin tezkiye etmesi mümkündür. İnsanın ebedî kurtuluşu, “eşref-i mahlûkât” sıfatını muhafaza etmekten geçer. Ve nihâyet kâmil insan seviyesine çıkması bu konudaki başarısına bağlıdır. Mevla kolaylaştırsın.

DİN GÜNÜNÜN MALİKİ

Ruh ve nefsin vuruşması nefsin emmareden mutmainneye ulaşması içindir. Bu ilk tanışmadan kıyamete kadar vuruşma devam edecektir.

✍️ Güldem Bekdemir

Vücut'u açan Allah'ın adıyla;

İbn Arabi hazretlerine göre Vücut bir dairedir. Ve bu dairenin başlangıcı ilk Akıl (el-Aklü'l-Evvel) varlığıdır. Bir hadis-i şerifte varid olmuştur ki "Allah'ın ilk yarattığı şey akıldır" yani bu cinslerin başlangıcıdır. Yaratılış ise insan cinsiyle son bulmuş ve vücut dairesi tamamlanmıştır. İnsan bu ilk akılla ittisal etmiştir. Tıpkı dairenin sonunun başlangıcına ulaşması gibi. İşte daire budur. Ve bu dairenin üzerinde âlemin cinslerinden yaratılmış ne varsa, ta ilk Akıl'dan -ki buna aynı zamanda Kalem de denir- en sonuncu mevcut olan insana kadar bu ikisi arasında her ne varsa hepsi yer alır. Hazreti İbn Arabi'nin bahsettiği bu çemberin (daire) şekli aşağıdaki gibidir;

Şemanın üzerinde çok durmamakla beraber kabaca hakkında diyebiliriz ki; insanın bir cismani yolculuğu var, bir de nefsini temizlemesi yönünde yürüdüğü manevi (psikolojik) yolculuğu vardır. Bizi ilgilendiren kısım şimdilik nefis hükümdarıyla vuruşup dövüştüğümüz manevi yolculuğumuz. Ki bu da yukarıdaki şemanın sol tarafındaki nefs-i emmareden nefs-i kamileye kadar olan kısım. İbn Arabi hazretleri

ruh ile nefis arasındaki evvelki bağı çok güzel anlatır; Allah ruhu var ettiğinde onu kendisini görmekten köreltmıştır. Böylece ruh, kimden meydana geldiğini, nasıl ortaya çıktığını bilmez bir halde kalmıştır. Canlılığının ve bekasının sebebi olan gıda kendisinde bulunuyordu fakat o bundan bihaberdi. Bunun üzerine aradığı şeyi bulmak için himmetini harekete geçirmiş ve onunla yola koyulmuş. Ardından Allah ona zatını göstermiş ve ruh teskin olduğunda böylece öğrenir ki talep ettiği kimse sürekli kendisiyle nitelendiği kimsedir.

Kişî bazen maksadına varmak için yolculuk eder. Aranan sebep ise kendi içindedir.

Ruh, Allah'ın kendisine yerleştiği sır ve hikmetleri öğrenmiş, sonradan var olduğunu kavramış ve tanımıştır. Bu en yüce tecellide Hak ona şöyle demiş: "Benim, senin nezdindeki ismim nedir?"

Ruh karşılık vermiş: "Sen benim Rabbimsin."

Böylece Hakk'ı ancak Rabblik mertebesinde tanımış, kadim Hak ulûhiyetiyle ayrılmıştır. Çünkü Hakk'ı bu yönüyle ancak kendisi bilebilir. Allah ona şöyle demiştir:

"Sen benim merbubum, ben senin Rabbinim. Sana kendi isim ve sıfatlarımı verdim. Binaenaleyh seni gören beni görmüş, sana itaat eden bana itaat etmiş, seni bilen

beni bilmiştir. İşte sana ilahi sırları gönderiyorum ve onlarla seni terbiye ediyorum. Sen onları kendinde yaratılmış olarak bulur ve tanırırsın. Bilmelisin ki; senin aşağıda olanlar sana tabi olduğu gibi sen de bana tabisin. Dolayısıyla sen elbisemsin, örtümsün, sen benim perdemsin."

Bunun üzerine Ruh Hakk'a şöyle der: "Rabbim! Benim bir mülküm olduğunu söylediğini duydum. Peki, nerededir o mülk?" Bu soru üzerine Hak, Ruh için nefsi kendisinden (ruhtan) ortaya çıkartmıştır. Ruh şöyle demiştir: "Bu benim parçam, ben ise onun bütünüyüm. Tıpkı ben senden (Hak'tan) olduğum halde sen benden değilsin!" Hak şöyle karşılık vermiş: "doğru söyledin ey ruhum!"

Ruh şöyle demiş: "Rabbim! Senin vasıtan ile konuştum. Kuşkusuz beni sen terbiye ettin, yardım ve terbiye sırnı benden gizledin ve onun bilgisini sadece kendine ayırdın. Benim yardımımı da sahip olduğum bu mülkten (nefs) perdele ki ben seni bilemediğim gibi o da beni bilemesin."

Bunun üzerine Hak nefste kabul edicilik ve muhtaçlık niteliği yaratmış, akli ise mukaddes Ruh'a vezir yapmıştır. Sonra Ruh, nefse dönüp şöyle demiştir: "Ben kimim?"

Nefs cevap vermiş: "Rabbimsin! Hayatım sana bağlı olduğu gibi bekam da sana bağlıdır." Ruh sahip olduğu mülküyle

böbürlenmiş, nefste Rabbinin kendisindeki makamına yerleşmiş, bunun ise yardımın ta kendisi olduğunu zannetmiştir. Hak ise gerçeğin zannettiğinin aksine olduğunu bildirmek istemiştir. Hak bunu isteyince ruhun karşısında heva'yı, aklın karşısında ise şehvet gücünü yaratmış, şehveti heva'nın veziri yapmış. Nefste genel olarak kendisine gelen her şeyi kabul etme özelliği yaratmıştır. Böylece nefis her birisinin azametli veziri olan iki güçlü hükümdar (ruh ve heva) arasında bulunmuştur. Vezirler şehvet ve akıldır. Söz konusu iki hükümdardan biri sürekli olarak nefsi kendisine çağırır. Gerçekte ise hepsi Allah katındandır. Nefs hevanın çağrısına karşılık verirse başkalaşma, ruhun davetçisine karşılık verirse din ve

birleme itibarıyla temizlenme meydana gelir.

Ruh bağırıp seslendiğini fakat kendisine kimsenin karşılık vermediğini görünce şöyle der: "mülkümü (nefs) davetime icabetten kim engelliyor?"

Veziri (akıl) şöyle der: "Senin karşında kendisine itaat edilen güçlü otorite sahibi heva adında bir hükümdar var. Onun lütufları peşindir. Bütün süsü ve ziynetiyle dünya ona aittir. Nefse kendi mertebesini açmış, onu davet etmiş, nefis de bu davete icabet etmiştir."

Bunun üzerine Ruh şikâyetle Allah'a yönelmiş, böylelikle kulluğu sabit olmuştur. İstenilen de zaten buydu.

Melik, mülkü olan ve kendisine meleklerin secde ettiği kimse demektir ki o da Ruh'tur. Heva kendisine karşı çıkıp nefisten ona karşı yardım istediğinde, Ruh heva'yı öldürmek istemiş ve buna hazırlanmıştır. Ruh tevhidin ve mele-i ala'nın (yüce topluluk) askerleriyle, heva da kuruntu, aldanış ve aşağı âlemin askerleriyle ortaya çıktığında Ruh heva'ya şöyle demiştir: "Sana söz; ben yenersen, her şey benimdir. Sen yenersen ve beni mağlup edersen mülk (nefs) senindir. Bu topluluk aramızda perişan olmasın."

Bunun üzerine Ruh ve heva vuruşmuş, ardından Ruh yokluk kılıcıyla heva'yı öldürmüş, bir direnç

ve büyük bir çabadan sonra nefsi elde etmeyi başarmıştır. Böylelikle nefis, Ruhun kılıcı altında teslim olmuş, kurtuluşa ermiş ve arınmıştır. Nefs iman ettiği için duyular da iman etmiş ve hepsi birden itaat boyunduruğu altına girmiş, emre uymuş, bozuk iddia dürtüleri onlardan çekip alınmış, kelimeleri BİR olmuştur. Böylece Ruh ve nefis adeta tek bir şey haline gelmiştir. Ruh için gerçek anlamda melik adı geçerli olmuş, ardından Allah kendisine şöyle hitap etmiş: "Din gününün maliki."

Sözün özü Ruh ve nefsin vuruşması nefsin emmareden mutmainneye ulaşması içindir. Bu ilk tanışmadan kıyamete kadar vuruşma devam edecektir. Kimimiz bu savaş meydanında at koşturup ölmeden ölecek, kimimiz onun şiddetinden korkup meydana terk edecek, belki kimimiz de meydana giremeyecek bile. Ama biz insanoğlu, "Allah'ın eli, onların elinin üzerindedir" ayeti mucibince ruhlar âleminde verdiğimiz sözünü yerine getirmek için bu köhne dünyaya gönderildik. "Elestü bi rabbikum?" (ben sizin Rabbiniz değil miyim?) hitabına bu dünyada da "bela" (evet, Rabbimizsin) diyebilmek için. Allah nefsimizle giriştiğimiz bu cenkte ruhumuzu muzaffer eylesin, o şanı yüce Mevla iki eliyle de bizlere yardım etsin, bizleri arifin rızısıyla rızıklandırınsın.

Son söz olarak; Hazreti Mevlana Mesnevi-i Şerif'inde bahsettiğimiz bu çetin yol hakkında şöyle buyurur: "Bu yol tehlikelerle doludur. Bu yol insanın canıyla, başıyla oynayacağı yoldur. Her meşelikte, her sazlıkta yufka yürekliyi ürkütecek, geri çevirecek bir afet vardır. Din yolu, her kötü yaradılışının gideceği yol değildir. Bu yüzden de o yol tehlikelerle dolu bir yoldur. Bu korkulu yoldaki imtihanlar, denemeler, unu kepekten ayıran elek gibi, yürekliyi yüreksizlerden ayırır."

Kaynaklar:

1. Fütihat-ı Mekkiyye, II/252
2. Fütihat-ı Mekkiyye, I/317-322
3. Mesnevi-i Şerif, 6/507-509

ULUĞ BEY VE SEMERKANT RASATHANESİ

Türk- İslam bilim dünyasının önemli simalarından biri olan Uluğ Bey'in hayatı, siyasi yaşamı ve ilmi hayatı ile ilgili kapsamlı bilgi edineceğiniz yazımızı okurken, bir devlet adamının devrinin ilmi çalışmalarına nasıl bir yön verdiğini göreceksiniz.

✍️ Burakcan Kaymaz

Birçok medeniyete yaşam alanı sunan ve imkânlarından faydalandıran Amuderya (Ceyhun) ve Sırderya (Seyhun) arasında bulunan, Arapçada nehrin ötesi anlamına gelen Maverâünnehir özellikle ortaçağ İslam bilim ve medeniyetine çok önemli âlimler, ilim adamları yetiştirmiş bir bölgedir. Genel kabule göre bu bölgede iki önemli gelişme yaşanmış ikiye ayrılmıştır. Bunlardan birincisi, Maverâünnehir'de Moğol istilasına kadar yani IX-XII. yüzyılları kapsayan devirdir. Bu devir Harezmî, Ferganî, Farabî, Birunî, İbn Sina gibi filozof ve ansiklopedik bilim adamlarının yetiştiği ve Harezm Memun Akademisi'nin inşa edildiği devirdir. İkinci gelişmenin yaşandığı devir de Amur Timur ve onun sülalesinin hüküm sürdüğü XIV. yüzyıldan sonraki devirdir. Bu devirde yaşayan ve önemli eserler meydana getiren bilim adamları da Sadeddin Taftazanî, Seyyit Şerif Cürcanî, Muhammet Taragay Ulugbek, Alaaddin Ali b. Muhammet Kuşçu gibi mütefekkirlerdir. Bu bölge içerisinde yer alan Buhara, Semerkant gibi şehirler döneminin en gözde ilim merkezlerinden biri olmakla beraber dünyaya açılan kültür penceresi olmuştur. Türkler ve İranlıların hâkim olduğu bölgede birçok devlet kurulmuş ve yıkılmıştır. Bu süreç içerisinde ilim faaliyetleri her zaman devamlılığını korumuş ve canlılığını hep diri tutmuştur.

XIV. ve XV. yüzyıllar arası Semerkant şehrinin zirve dönemi olarak adlandırılır. XV. yüzyılda Türk

Uluğ Bey (Ulug Begk)

hanedanlarının hâkimiyeti altında olan Semerkant ve etrafındaki Türk şehirlerine muhtelif İslam ülkelerinden talebe ve ilim adamları gelerek burayı bir ilim yuvası haline getirmişlerdir. Revaçta olan Semerkant'ta matematik, astronomi, felsefe ilimleri verilmiş ve bu alanlarda nitelikli çalışmalar yapılmıştır. Semerkant aynı zamanda münecim ve matematikçileri ile nam salmış bir şehirdir. Kadizâde-i Rûmî, Gıyâseddin Cemşid el-Kâşî, Ali Kuşçu gibi matematik ve astronomi alanlarında çok ciddi çalışmalar yapmış ilim adamlarıdır. Bu isimler, yazımızın asıl meselesi olduğu için ileride daha etraflıca konuşulacaktır. Diğer bir yandan İslam mimarisinin en canlı ve güzide örnekleri burada olmakla beraber Avrupa mimarisini etkilemiştir. Bu yapılara birkaç örnek mahiyetinde; Bibi Hatun Camii,

Gevher Şad Camii, Timur Türbesi verilebilir. Tabi yapılar bunlarla sınırlı değildir. Konumuzdan sapmamak amacı ile bu kadariyle iktifa edelim.

Hayatı ve Siyasi Yaşantısı adlı bölümde Uluğ Bey'in doğumundan ölümüne kadar olan süreci anlatılacaktır. Siyasi yaşamında nelerle karşılaştığı ve nasıl bir hükümdarlık hayatı geçirdiğinden bahsedilecektir. İlmî hayatı adlı ikinci bölümde bahsedeceğimiz mesele, Uluğ Bey'in ilme olan merakı ve kimlerde etkilendiği anlatılacaktır. Zamanın önde gelen ilim adamlarından bahsedilecek ve ilmi hayatının şekillenmesindeki payı işlenecektir. Bu bölümde bahsettiğimiz şahsiyetler üzerinde pek fazla durulmayacaktır. Semerkant Rasathanesi adlı üçüncü ve son bölümde Uluğ Bey'in

astronomiye olan ilgi ve merakının nasıl başladığı, ilerleyen süreçte bir rasathane kurma fikrinin nasıl oluştuğu anlatılacaktır. Rasathanenin yapısı işleyişi ve çalışanlarından üzerinde durulacak ve çalışmamız sonuç kısmıyla nihayete erdirecektir.

Yaptığımız bu araştırmada, Türk-İslam bilim dünyasının önemli simalarından biri olan Uluğ Bey'in yaşamı ve çalışma hayatı anlatılmıştır. Çalışmada varılmak istenen, bir devlet adamının ilmi faaliyetler içerisinde olması ve devrinin çalışmalarına nasıl bir yön verdiğinin önemine atıfta bulunmaktır. Diğer bir nokta, bir devlet adamının hangi vasıflara sahip olması hususunda Uluğ Bey'in bizler için ne denli önemli olduğunun vurgulanmasıdır.

Araştırma XV. yüzyıl dönemini kapsadığı için bir sınırlılığı da beraberinde getirmiştir. Kaynak sınırlılığı, verilerin düzensizliği gibi olgular titiz ve dikkatli bir şekilde incelenmiştir. Çalışma, ikincil veri kaynakları üzerinden yapılmış, konu ile alakalı bilimsel yayınlar ve kitaplar taranmış ve konumuza ait kısımlar derlenmiştir. Araştırmamız da ilgili dönemin tasviri yapılmış daha sonra bu veriler ışığında inceleme ve tespitler yapılmıştır.

ULUĞ BEY'İN HAYATI VE SİYASİ YAŞANTISI

Asıl adı Muhammed Taragay olan Uluğ Bey, Timur'un, nam-ı diğer 'Sahipkiran'ın' torunudur. 22 Mart 1394 tarihinde Azerbaycan Sultânîye'de doğan Uluğ Bey'in annesi Gevher Şad, babası Şâhruh'tur. Çocukluk yılları pek bir serüvenli geçen Uluğ Bey oradan oraya gezmiş tabiri caizse küçük yaşta Timur'un ordusunun bir neferi olmuştur. Timur çıktığı çoğu sefere onu da götürmüştür. Sürekli askerlerle beraber olan ve sarayda yaşayan Uluğ Bey akranlarına nazaran daha farklı bir şekilde yetişmiştir. Dedesi Timur'un yanından hiç ayrılmamış ve onun gibi olmayı hayal etmiştir. Bu istek ve

Semerkant Rasathanesi, günümüz.

arzusu onu genç yaşta ağır ve önemli sorumlulukların altına almıştır. Babası Şâhruh Mirza'nın ölümü üzerine onun yerine tahta geçer. Semerkant'ın yönetimi artık kendisine verilmiştir. Fakat Uluğ Bey'in tahtı devralmasıyla birlikte taht kavgaları yaşanmaya başlamıştır. Karakter bakımından sakin huylu bir mizaca sahip olan Uluğ Bey diğer bir yandan devlet idaresinde ihtiraslı bir hükümdar olmasına karşın sık sık isyanlarla ve savaşlarla uğraşmıştır. Uluğ Bey'in siyasi hayatı çalkantılarla geçmiştir. Özellikle babası Şâhruh'un vefatından (1447) sonra hanedanlıkta taht kavgaları yaşanmış ve kargaşalı bir dönem başlamıştır. Oğlu Abdullatif ile aralarında çok sert kavgalar yaşanmıştır. Baba ile oğlun zihni yapıları farklı olduğu için şiddetli tartışmalar yaşanmasının yanı sıra Uluğ Bey toplanan vergileri etrafındakilere dağıtmayıp özellikle Abdullatif'e payını vermemesinden dolayı husumet başlamıştır. Abdullatif babasına karşı seferler düzenlemiş ve Uluğ Bey yönetimi kendi rızası ile oğluna bırakmıştır. Bu olaydan sonra Uluğ Bey tahtını ve şöhretini kaybetmiş tekrardan Semerkant'a sığınmak istemiştir. Fakat şehre alınmamıştır. Oğluna esir düşmek istemeyen eski hükümdar bulunduğu yeri terk etmek zorunda kaldı. Farklı kaynaklarda belirtildiğine göre, tekrardan oğlunun himayesine sığınmak isteyen Uluğ Bey Abdullatif'in yanına gelir. Bu hadiseyi bilmekte fayda var.

Vaktiyle babası, Uluğ Bey tarafından

Semerkant Rasathanesi, 1929

öldürülen Abbas adlı bir kimse, babasının intikamını Uluğ Bey'den almak için fırsat beklemekteydi. Bu sırada Abdullatif Mirza ile babası Uluğ Bey arasındaki son durumu gören Abbas, hemen yeni hükümdar Abdullatif'e başvurarak intikamını almak için fırsat verilmesini ister. Hain oğul Abdullatif Mirza babası Uluğ Bey'in öldürülmesi hususunda gereken müsaadeyi Abbas'a verir. Uluğ Bey'in düşmanları ile zamanının din adamlarından bazıları da Abbas'ın lehinde fetva verirler. Bunun üzerine Abbas, Semerkant yakınlarında Bağrın köyünde misafir bulunan Uluğ Bey'i adamları vasıtasıyla yakalatarak 25 Ekim 1449 (h.8 Ramazan 853) cumartesi günü kılıçla feci bir şekilde katleder.

İLMİ HAYATI

Uluğ Bey siyasi ve hükümdarlığının dışında tüm vaktini ilim ile geçirmiş, hem kendi etrafının hem de Türk-İslam ilim erbabının faaliyetlerini yakından takip etmiştir. Bu, onun ilime bakış açısının ne kadar geniş olduğunu göstermektedir. Ünü Türk-İslam bilim tarihinde sınırlı kalmamış dünya bilim tarihine damgasını vurmuştur desek hata etmiş sayılmayız. Öyle ki bilim tarihinde adı 'Bilgin Hükümdar'

“ ULUĞ BEY’İN ASTRONOMİYE VE ÖZELDE YILDIZLARA OLAN MERAKI ETRAFINDAKİLERCE BİLİNMEKTEYDİ. BU İLGİSİNİ BİLEN HOCASI KADİZÂDE ULUĞ BEY’İ, EL-HAREZMÎ’NİN TRİGONOMETRİ, MATEMATİK VE ASTRONOMİ ESERLERİYLE TANIŞTIRDI. ULUĞ BEY KENDİSİNDEN ÖNCE YAPILAN ÇALIŞMALARI TİTİZLİK İLE İNCELEMİŞ VE YAPTIĞI ÇALIŞMALARDA BUNLARI KULLANMAKTA BİR SAKINCA GÖRMEMİŞTİR.

olarak anılmaktadır. Uluğ Bey’e gelinceye dek İslam dünyasında bir bilginin tahtta oturduğu görülmemiştir. İslam tarihçileri bu konuda Uluğ Bey’i ancak Aristo’nun hükümdar öğrencisi ile mukayese edebiliyorlardı. (İskender) Genç bir şehzade iken bir ilim adam olması ve ilme yönelmesinin sebepleri hakkında pek bir malumata sahip olmamakla beraber yazılmış eserlerden yola çıkarak farklı çıkarımlar yapma şansımız oluyor. Yetiştirdiği saray ahalisinin ilmi yetersizliği bilinmekle birlikte Uluğ Bey’in böyle bir çevrede merakını uyandıran şeyin farklı bir dürtü olduğu aşikâr görünmektedir. Uluğ Bey’in ilim ile uğraşma hevesinin ne zaman uyandığı ve kimin telkini ile başladığı meselesi kaynaklarda açık bırakılmıştır. Bu hususta ilk mürebbiyesi olan Saray Mülk hanıma veya dedesine medyun olması hayli şüphelidir. Bir başka deyişle Timur devrinde Semerkant’a getirilen İranlı bilginlerin bir kısmı Uluğ Bey zamanında da Semerkand’da bulunuyorlardı. Moğol

hâkimiyeti zamanında İran’da rağbet bulan müsbet (pozitif) ilimlere Uluğ Bey’in meylini işte bu bilgilerin tesiri ile anlamak mümkündür. Ve aynı zamanda yaşadığı devrin ünlü ilim adamlarından haberdar olan Uluğ Bey’in, bu kişilerin etkisinde kalmış olması ihtimal dâhilindedir. Ünlü tarihçilerden Hafız Ebru, Filozoflardan Ali Cürcani bu dönemde yaşamış ve tanınmış şahsiyetlerdi.

Uluğ Bey’in küçük yaşta Azerbaycan’ın Meraga kenetinde 1259 senesinde yapılan Meraga Rasathanesi’nin yıkıntılarını ziyaret ettiği bilinir. Gördüğü manzara karşısında astronomiye ve göklere merakını uyandırır. Bir yandan Bursalı Kadızâde-i Rûmî’nin Uluğ Bey’in hocalığına tayin edilmesi ondaki ilmi düşüncenin teşekkülünde ki etkilerini anlayabiliriz. Diğer bir yandan Kâş şehrinde bunan Gıyasüddin el-Kâşî’nin Semerkant’a gelişi, bu şehrin ilim ve kültür merkezi haline gelmesinde büyük katkıları olmuştur. Semerkant’ta oluşmuş bir bilim atmosferi zaten mevcuttu. Ali Kuşçu, Kadızâde-i Rûmî, el-Kâşî gibi isimlerin Uluğ Bey’in etrafında olması hem Semerkant’ın hem de kendisinin ilim hayatında önemli etkileri olmuştur. Yukarıda anılan isimlerin ilerde kurulacak olan Semerkant Rasathanesi’ndeki etkilerini göreceğiz.

SEMERKANT RASATHANESİ
Rasathane hakkında bir şeyler söylemeden kısaca astronominin serencamından bahsederseniz daha faydalı bir süreç izlemiş oluruz. Astronomi insanlık tarihinin en eski bilimlerinden kabul edilir. Astronomi insanların gökyüzünde olup bitenlerin merakını cezp etmesi ile başlamış ve duyduğu bu merakı giderme yönünde giriştiği faaliyetler neticesinde ortaya çıkmıştır. Gökyüzündeki cisimlerin konumları, yer değiştirmeleri, görünüş kaybolmaları, yılın belirli vakitlerinde belirip ardından görünmemeleri, insanları bunun nedenini sormaya ve öğrenmeye itmiştir. Hayatlarını

idame ettirebilmeleri, günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve en önemlisi içindeki bu merak arzusunu giderebilmeleri için birtakım girişimlerde bulunmaları gerekiyordu. Fakat bu girişimler için çeşitli gözlemler, araştırmalar yapmaları gerekiyordu ve doğru olana ulaşmanın gayretindeydiler. İlkel gözlemler astronomik faaliyetlerin ilk nüvelerini ortaya atmış oldu. Kazılarda elde edilen bazı tabletler ya da taşların üzerine kaydedilmiş astronomik gözlemlerin ilk örnekleri m.ö. 6500 civarlarına dayandırılmaktadır. Mezopotamya, Yunan, Çin ve özellikle Hint’te yapılan astronomi faaliyetleri çeşitli vasıtalarla tevarüs edilmiş ve İslam medeniyetinde zirve dönemini yaşamıştır. İslam’ın yedinci yüzyıldaki doğuşunu takiben Araplarda ve sonrasında Osmanlı’nın da dahil olduğu Müslüman dünyada astronomi bilgisi ayrı bir önem kazanmış, dini günlerin, namaz ve oruç vakitlerinin tayini ve kible yönünün belirlenmesinde kullanılmıştır. Bu faaliyetlerin yapılması için gözlemevlerine olan ihtiyaç vaki olup inşalara başlanmıştır. Hükümdarların bizzat himayesinde inşa edilen rasathaneler astronomi alanında yapılmış olan ilgiyi ve katkıyı göstermektedir. Abbasiler döneminde Şam ve Bağdat’ta kurulan Kâsiyyun ve Şemâsiyyun Rasathaneleri, Moğol Hükümdarı Hulağû himayesinde Azerbaycan’ın Meraga kentinde Nasiruddin Tûsî tarafından yaptırılan Meraga Rasathanesi ve devamında Uluğ Bey tarafından Semerkant Rasathanesi astronomi bilimine gösterilen ihtimamı çok iyi bir şekilde yansıtmaktadır.

Uluğ Bey’in astronomiye ve özelde yıldızlara olan merakı etrafındakilerce bilinmekteydi. Bu ilgisini bilen hocası Kadızâde Uluğ Bey’i, El-Harezmi’nin trigonometri, matematik ve astronomi eserleriyle tanıştırdı. Ve Bîrûnî’nin yazmış olduğu Tahkîku Mâ li’l-Hind adlı eserini okuyan Uluğ Bey Soğdların, Arapların, Farsların ve Yunanların takvim ve zamanı hesaplama özellikleriyle ile ilgili çok

ilginç bilgiler elde etti. Aradan geçen birkaç yıllık süre zarfında kendisi de çok karışık olan bu konu hakkında önemli çalışmalar yapmış ve Yıldızlar Kitabı adlı eserinde bunlara yer vermiştir. Uluğ Bey kendisinden önce yapılan çalışmaları titizlik ile incelemiş ve yaptığı çalışmalarda bunları kullanmakta bir sakınca görmemiştir. Özellikle Nasireddin Tûsî’nin astronomi çalışmalarından etkilenen Uluğ Bey Tûsî’nin hazırlamış olduğu yıldız tablosunu büyük bir dikkatle incelemiştir.

Uluğ Bey’in küçük yaşta Meraga Rasathanesi’ne yapmış olduğu ziyaretten ilham alarak bir gözlemevi kurma fikri Uluğ Bey’in sürekli gündemindeydi. Kendisi de artık gözlem yapmak istiyor ve bunun için bir yapının gerekliliğini çevresiyle tartışıyordu. Bu rasathane fikrinde hocası Kadızâde-i Rûmî’nin önemli bir payı vardı. Uluğ Bey’i destekliyor ve teşvik ediyordu. İşe Semerkant’ta bir rasathane kuyusu açtırmakla başlayan Uluğ Bey rasathane için yer tespitini yapması için Semerkant’a çağırdığı Gıyâseddin el-Kâşî’yi tayin eder. Rasathane’nin inşası için hata kabul etmek istemeyen Uluğ Bey nitelikli mühendis ve alet yapım ustalarını Semerkant’a çağırır. Semerkant’ın Kûhek Tepesi denilen bölgede çalışmalara başlanır. Bu tepe doğu- batı yönünde 85 metre eninde ve kuzey-güney yönünde de 170 metre enindeydi. Abdürrezzâk es-Semerkandî, rasathânenin şehrin kuzeydoğu yönünde bulunan kayalık bir tepe üstünde ve 48 m genişliğinde, çinili tuğlalardan yapılmış yuvarlak bir bina olduğunu söylerken Bâbürnâme’de binanın üç katlı olduğu belirtilmektedir. “Bu rasathane binası üç kattan ibaret muazzam bir bina idi. Dokuz tabakalı semanın; derece, dakika ve saniye ile saniyenin onda birini gösteren taksimatlar, sabiteler, iklim ve dağlar, denizler, sahralar vb. gösterir. Kürre-i arzın tasviri olduğunu Abdürrezzak söylemektedir.”

Rasathanenin yapımı tamamlandıktan sonra kişiler ve görevleri tayin olunmaya başladı. Rasat ve

Uluğ Bey Rasathanesi’nde 30 cm çapında sekstant gözlem aleti

hesaplama işlemlerinin yapılması ve yürütülmesi aynı zamanda rasathanenin müdürlüğü Gıyâseddin el-Kâşî’ye verildi. Bu görevin el-Kâşî’ye verilmesinin sebebi matematik ve nitelikli astronomi bilgisiyle donanımlı olmasıydı. Miladi 1429 tarihine kadar bu görevi yürüten el-Kâşî’nin ardından Kadızâde-i Rûmî rasathane müdürlüğüne tayin olunur. Fakat Kadızâde-i Rûmî’nin ölümünün de ardından rasathanein yapımından itibaren birçok görevde bulunan Ali Kuşçu rasathanenin son müdürü olarak tayin edilmiştir. Bilindiği üzere Ali Kuşçu, Osmanlı padişahı Fatih’in özellikle İstanbul’a getirttiği bilim adamlarından biridir ve Kadızâde-i Rûmî’nin öğrencisidir. Uluğ Bey, yazdığı Zıyc’in önsözünde Ali Kuşçu’dan ‘Ferzendi Encümendimiz’ yani ‘Saygıdeğer oğlumuz’ diyerek söz etmiş yardımlarından dolayı saygı ve minnet duygularını belirtmiştir.

Rasathane’de kullanılan rasat aletlerinden birkaçını sayarsak eğer şunları söyleyebiliriz: İki bacaklı alet, çemberli alet, ekvatoriyal çember, iki çember, azimut ve yükseklik belirleme aleti, sinüs ve ters sinüsü belirleme aletleri olarak sıralayabiliriz. Bu saydığımız aletlerin bir kısmı yapılan kazılar sonucu ortaya çıkarılmış diğer bir kısmı ise belirtildiğine göre yukarıda belirttiğimiz bilim adamlarının

çalışmalarında geçmektedir. İsimlerini saydığımız aletler bu kadar ile sınırlı kalmamakla beraber isimleri bilinmemektedir.

Uluğ Bey’in vefatından sonra Semerkant Rasathanesi çalışmalarına uzun süre ara verildi. Rasathane gereken önemi görmedi ve zamanla çeşitli yıkımlara uğrayarak bir enkaz şeklinde kaldı. Yıllarca toprak altında kalan bu yapı 1908 yılında Sovyet Arkeolog V.L. Vyatkin tarafından ortaya çıkarıldı. Tabi bunda ünlü Şarkiyatçı Wilhelm Barthold’un Orta ve Doğu Asya Araştırmaları Komitesi’ne yaptığı ısrarın önemli bir payı vardır. Kendisinden sonra gelen hükümdarlar bilime ve bilim adamına yeterince önem vermediler. Bu durum gerek bilim faaliyetlerini gerekse kurumlar ve yapıların rağbet görmemesine neden oldu. Genel kabule uygun düşen görüşlerden birisi de özelde astronomi faaliyetlerinin Uluğ Bey’in vefatından sonra bir ilerleme kaydedilmemiş olmasıdır. Astronomi bilimiyle uğraşan kimi astronomlar faaliyetlerden ya uzak kaldılar ya da kendilerini tamamen geri çektiler. Rasathanelerin yerine bundan daha küçük bir yapıda olan muvakkithaneler (vaktin tayin edildiği yer) kuruldu. Ve burada muvakkitler (namaz vakitlerini tayin eden) görev almaya başladı.

OSMANLI'DA KÜTÜPHANE KÜLTÜRÜNÜN OLUŞUMU VE YUSUF AĞA KÜTÜPHANESİ

1795 yılında inşa edilen Yusuf Ağa Kütüphanesi, Osmanlı Devleti döneminde kurulan ve diğer kütüphanelerden farklı özellikleriyle de öne çıkan bir kütüphaneydi.

Mustafa Yıldız

Osmanlı'da kütüphane kültürünün oluşumu ilk yıllarda bazı yerlerdeki alimlerin, oraların önde gelenlerinin veya vakıfların istifade edilmesi amacıyla açtığı küçük kütüphanelerle başlamıştır. Daha sonrasında ise Osmanlı devletinde başa gelen padişahlar birçok bölgede bu kültürü devam ettirerek birçok kütüphane yaptırmışlardır. Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere de Osmanlı'da eğitim-öğretim ve bilime önem verildiği görülmektedir. Osmanlı devleti geniş coğrafyalara yayılmış, birçok kültürle etkileşime geçmiş ve farklı ilim alanlarında çalışmalarla karşılaşmıştır. Bunun sonucunda bu bilgiler nesilden nesile aktarılmaya çalışılmış ve bu amacı destekleyen kütüphane kültürü oluşturulmuştur. Bu kütüphanelerdeki eserler gerek fethedilen yerlerden gerekse Osmanlı'da çalışma yapan alimlerden elde edilen bilgiler ışığında toparlanmıştır.

Osmanlı devleti içerisinde kütüphaneler önemli vakıf kurumları olarak görülmektedir. Bu kütüphaneler toplumun çeşitli sınıflarına bilgi aktarılmasında, bilginin korunmasında ve gelecek nesile aktarılmasında önemli rol oynamıştır. Birçok hükümdar, din adamı, üst düzey devlet yöneticisi ve bilim adamı bu kurumların kurulmasında yardımcı olmuş ve düzenlemelerini yapmıştır. Bu bağlamda kütüphanelerin ne gibi hizmetler vereceği, çalışanların görevlerinin neler olacağı ve birçok konuda vakfiyelerde her şey en ince ayrıntısına kadar düzenlenmiş ve açıklanmıştır. Böyle konuların açıklığa kavuşturulmasının, kütüphanelerin

düzenlemelerinin, mimari yapılarının ve en önemlisi başlarına zamanın ileri gelen bilim adamlarının Hafız-ı Kütüb olarak atanmasının Osmanlı medeniyetinin kütüphanelere ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Osmanlı devletinde kütüphaneler, hem eğitim alanında hem de bilimsel alanda uzun yıllar boyunca katkı sağlayan kurumlardır. Zaman içerisinde, özellikle XVII. yüzyıldan itibaren başlayan siyasi iktidarsızlıklar ve ekonomik ve askeri sorunların etkisiyle bu kurumların toplumun sosyal, kültürel ve bilimsel alanlarına olan etkisi azalmaya başlamıştır. Bu gelişmeler ışığında kütüphaneler yeniden kurgulanmak zorunda kalmıştır.

YUSUF AĞA KÜTÜPHANESİ'NİN KURULUŞU VE ÖZELLİKLERİ
Osmanlı devletinde çeşitli bölgelerde kütüphaneler kurulmuş ve bunu o

bölgelerde yaşayan veya belirli bir süre o bölgede görev yapmış kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak Yusuf Ağa Kütüphanesi bu bilgilerin ışığında olan istisna kütüphanelerden birisidir. Aslen Giritli olan Yusuf Ağa fakir bir aileden gelmektedir. III. Selim'in annesi olan Mihrîşah Sultan'a kethudalık yapmış ve Osmanlı devletinde birçok görevde yer almıştır. Kendisi bir kütüphane kurmak istediği zaman ihtiyaç duyulan bir bölge aramış ve bunun içinde Konya'yı tercih etmiştir. Konya'yı tercih etmesinin sebebi zamanında bu bölgenin ilim ve ulema merkezi olarak bilinmesi, artık orada okuyan talebelerin eğitim için kitap bulmakta zorluk çekmesi ve o bölgenin manevi havasından kaynaklı olduğu bilinmektedir. Yusuf Ağa kütüphane ve medresesini kurduktan sonra her kütüphanede olduğu gibi 17 Ocak 1795 yılında

bir vakfiye yazdırmıştır. O dönemdeki birkaç kütüphanenin vakfiyelerinde yazan kurallara benzer şekilde kurallar koymuştur. Bu vakfiyelerden farklı olarak çalışanların ücretlerinin yılda iki defa Recep ve Muharrem ayları başında verilmesi, Hafız-ı Kütüblerin Konya halkında bulunun ilim adamlarından seçilmesi ve bu kişilerin hakkında bilgi sahibi olarak onların tecrübeli olması gerektiğini içeren şartlarda koydurulmuştur. Hafız-ı Kütüblerin birincisine 100 akçe, ikincisine 90 akçe ve bu Hafız-ı Kütüblerin yamaklarına 50 akçe, kütüphanenin temizlik ve düzen işlerini yapan kişilere de 10 akçe verilmesi şart edilmiştir. Hafız-ı Kütüblerin belirli niteliklere sahip olması ve toplumda bazı mesleklerle sahip olanların Hafız-ı Kütüb yapılmamasını istenmiştir. Bu vakfiyede, bütün gün kendilerinin kütüphanenin başında durulması istenmiş ve ölen Hafız-ı Kütüblerin yerine yetişkin olmayan çocuklarının getirilmemesi şartı konmuştur. Yine bu vakfiyede her yılın Muharrem ayının başında yapılacak olan kitap sayımı için kentin kadısına 20 kuruş ödenmesi ve o gün şehrin alimlerinin ve müftüsünün davet edileceği bir ziyafet düzenlenmesi şartı koyulmuştur. Bu ziyafet için ise kahve ve ziyafet parası olarak 30 kuruş ayrıldığı bilinmektedir. Bu vakfın giderlerinin karşılanması için ise dönemin padişahı, Yusuf Ağa'ya iki mukataa' geliri vermiştir.

YUSUF AĞA KÜTÜPHANESİ'NİN MİMARİ YAPISI

Yusuf Ağa Kütüphanesi 1795 yılında inşa edilmiştir. Kütüphanenin kuzey duvarında bir inşa kitabesi bulunmaktadır. Bu kütüphane tek mekanlı ve kesme taştan kubbeli bir şekilde yapılmıştır. Dönemin kütüphanelerine mimari olarak benzerlik göstermektedir. Kargir² bir yapıdır. Üstü sekiz köşeli kasnak³ bir kubbe ile örtülmüştür. İç mekan iki sıra olacak şekilde sıralandırılmış çok sayıda pencere ile aydınlatılmıştır. Binanın dört köşesi de yuvarlak şekilde yapılmış olup üst kısımlarına silindirik şekilde ağırlık kuleleri eklenmiştir. Biri doğu cephesine diğeri de batı cephesine bakan iki kapısı vardır.

Kitap deposu olarak da mimarinin orta kısmı belirlenmiştir ve o alan demir parmaklıklarla çevrelenmiştir. Kütüphane için 19 adet halı, bu halıların altına sermek için ise hasır ve seccadeler alınmıştır. İçerisinde oturma alanı olarak minderler kullanılmıştır. Bütün bu ihtiyaçlar için 21.342 para harcanmış olup binanın yapı için ise 2.281.098 para harcanmıştır. Bu kütüphane yapıyla Konya'daki diğer kütüphaneler arasında dikkat çekmekteydi.

YUSUF AĞA KÜTÜPHANESİ'NİN İÇERİSİNDE BULUNAN ESERLER

Yusuf Ağa Kütüphanesi XX. yüzyıl başlarına kadar kendi yerinde hizmet vermeye devam etmiştir. 1927 yılında kütüphane yönetiminin Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi ile birleştirilmesi ile beraber Yusuf Ağa kütüphanesinde bulunan eserler bir süreliğine oraya taşınmıştır. 1946 yılında ise kütüphane eski yerinde tekrar açılmıştır. 1898 yılında yayınlanan kataloğunda Yusuf Ağa'nın kütüphanesine 904 kitap bağışladığı ve daha sonradan yapılan bağışlarla ise bu sayının 1270 cilde kadar çıktığı

bilinmektedir. 1957 yılında kütüphane içerisinde bulunan eserlerin (246) Türkçe, (3611) Arapça, (76) Farsça yazma, (3709) Arap harfli Türkçe ve (1408) Arapça ve Farsça basma olduğu bilinmektedir. Daha sonradan Yusuf Ağa kütüphanesine katılan birçok kişinin koleksiyonları ile birlikte 3186 yazma esere ulaşılmıştır. Basma eserlerin sayısı ise 8674 olarak belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

- ERÜNSAL, İ. Yusuf Ağa Kütüphanesi 12.06.2020 tarihinde TDV İslam Ansiklopedisi <https://islamansiklopedisi.org.tr/yusuf-aga-kutuphanesi> adresinden alındı.
- ANAMERİÇ, H. (2006). Osmanlılarda Kütüphane kültürü ve Bilimsel Yaşama Etkisi. Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (19), 46-72.
- CUNBUR, M. (1963). Yusuf Ağa Kütüphanesi ve Kütüphane Vakfiyesi. Tarih Araştırmaları Dergisi, 1 (1) , 203-217.

DİPNOTLAR

- [1] Devlete ait bir arazi veya varıdatın (gelirin) bir bedel mukabilinde kiraya verilmesi veya geçici olarak temlikidir.
- [2] taş ve tuğladan yapılmış olan
- [3] Kubbeyi taşıyan yani kubbenin üzerine oturduğu kare, daire ya da çokgen şeklindeki bölüm

HELAK OLMUŞ TOPLUMLARDAN NE EKSİĞİMİZ VAR?

Kur'an-ı Kerim, bizden önceki toplulukların yaşamlarına, hatalarına ve hatalarının sonuçlarına dair birçok örnek vererek insanoğlunu uyarır. Semud kavmi de bu uyarılardan bir tanesidir.

✍ Muhammed Uneys Demirel

Kur'an-ı Kerim'de geçen bazı kavimlerin ibret dolu helak hikayeleri vardır. Bu kavimlerin yaptıkları azgınlıklardan ötürü önce Allah-u Teala peygamberler göndermiş. İnsanlar, peygamberlerin uyarılarına uymayınca Allah tarafından helak edilmiş. Helak olmuş toplumlara baktığımız zaman, hepsinin örneklerini hatta daha da ilerisini günümüzde görüyoruz maalesef. Örnek olarak; Nuh kavmi, şirk ve küfür bataklığına batmış, Allah'a isyan edip ortaklar koşuyorlardı. Bu kavim çok kibirliydi. Fakirler ile dalga geçiyor, onlara eziyet ediyorlardı. Kavmin kadınları ise süse, ziynete düşkün idiler. İffet denilen kavramı yok etmişlerdi. Hz. Nuh (as)'un uyarılarına rağmen azgınlıklarına devam eden bu toplum helak oldu.

Günümüzde; şirk ve küfür toplum arasında hızla yayılıyor. İnsanlar, özellikle yeni nesil gençler, Allah'ı inkâr ediyor. Kibir sahibi insanların sayısı ise bir hayli fazla. Kendine Müslüman diyen birçok kişi kibrinden ötürü fakiri korumuyor, korumayı bırakın yardım dahi etmiyor. Mazlumlara yapılan zulümlere sessiz kalıp zulme ortak oluyor bu insanlar. Erkek ve kadın, edep ve hayadan uzaklaşmış, gösteriş merakı içerisinde birbirleri

ile yarışıyorlar. İslam dışı akıl sahipleri, kadını obje haline getirmiş ardından "kadın- erkek eşitliği" diye slogan atıyorlar. Allah'ın emir ve yasaklarına uymayan günümüz insanları, Nuh kavminin azgınlığını tekrar ettiriyor ve ileri taşıyor.

Bir başka örnek ise; Lut kavmi. Lut kavmi de türlü türlü azgınlık yapmış ama en çok bilineniyle eşcinsel ilişkilerde bulunmuşlardır. Lut (as), kavmini defalarca uymasına rağmen kavmi onunla dalga geçerek; "Eğer gerçekten peygamber isen bize bahsettiğin azabı getir" dediler. Bunun üzerine bu kavim de helak oldu.

Günümüzde; eşcinsellik kavramı ısrarla ve büyük bir reklamla tekrar ortaya atıldı. Ünlü insanların

eşcinsel açıklamaları, dizi ve film mesajları, destek yürüyüşleri gibi birçok çalışma bunu çaballıyor. Müslüman olduğunu söyleyen insanlar dahi, eşcinsellere saygı gösterilmesi gerektiğini vurguluyorlar. İşte helak olmuş Lut kavmi gibi günümüz insanları eşcinsel ilişkiler kuruyor ve bu azgınlık bayrağını bir adım ileri taşımaya hedefliyor.

Helak olmuş bir diğer toplum olan Semud kavmi de helak olmuş toplumlar gibi azgınlıklar yapıyor ve Allah'a savaş açıyorlardı. Böyle bir şeyin mümkün olmayacağını kavrayamayan bu zavallı toplum, büyük binalar inşa ederek yıkılmaz yapılar yapmaya çalışıyorlardı. Böyle yaptıkları taktirde helak olmayacaklarını düşünüyorlardı. Allah'ın verdiği nimetlere

şükretmeyen bu topluma indirilen Salih Peygamber (as), kavmini uyarmış ama onlar inatla kötülüklerinden dönmemişlerdi. Salih Peygamber'in (as), Allah'ın izniyle bir mucize ile kayanın içinden çıkarttığı deveyi çok su içiyor diye öldürdüler ve Hz. Salih (as)'e savaş açtılar. Bundan sonra Salih Peygamber (as) ve ona inanan insanlar hariç diğerleri helak oldu.

Merak etmeyin değerli dostlar günümüz insanları bu azgınlığı da yaptı. Geçtiğimiz yıllarda, Avusturalya'da çıkan yangın sonrası susayan develer su kanallarını kullanmış, insanlar da; "Develer çok su içiyor, bize su kalmayacak." diyerek, binlerce deveyi katletmişti. İşte günümüz insanlığının azgınlığı. Yüksek, şaşıaalı binalar diken devrimiz insanlarını da unutmamak gerekiyor. Birçok bölgede metrelerce yüksekliğe çıkan binalar, gösterişli saraylar özellikle Kâbe-i muazzama'da,

haşa Allah'a ve Kabe'ye meydan okurmuşçasına Kâbe'nin boyunu geçen saat kulesi ve diğer yapılar, bunların hepsi isyan ve azgınlık değil de nedir?

Bunun dışında Ad kavmi, Nemrud kavmi, Firavun kavmi gibi daha birçok kavim yaptıkları türlü azgınlıklar sebebiyle helak olmuşlardır. Günümüzde yapılan tüm azgınlıklar da bu kavimlerin yaptıklarına benzer hatta daha da beter vaziyette. Modernizm adı altında, insanları inançtan uzaklaştıran, geçici olan bu dünya hayatına köle yapan azgın bir toplum ve onlar gibi yaşamaya çalışan birçok koyun, günümüzün vebası konumundadır.

Diğer toplumlara gelen peygamberler gibi ahir zaman insanlarına da peygamber ve kitap indirildi. Hz. Muhammed Efendimiz (s.a.v.) tüm insanlığı uyardı ve bize "Kuran ile Sünnet" emanetlerini bıraktı. Kuran ve Sünnet üzerine yaşayan bir

toplum; azgınlıklardan uzak, dünya hayatının geçiciliğine değil ahiretin ebediliğine çalışan, dünyada bir emanetçi gibi durup dünyayı imar eden, tüm insanlığa faydalı işler yapan, çevresini, doğasını koruyan, ihtiyaç sahibini koruyup gözetken, adaletle yaşayıp o şekilde hükmeden ve tüm iyi işler ile donanmış bir şekilde yaşam sürer.

Kadrajı her daim geniş tutmalıyız değerli dostlarım. Müslümanlar üzerine oynanan oyunları, dünyada kurulan planları görmek için her zaman geniş bakmalı ve arkasını araştırmalıyız. Din düşmanlarının saldırıları karşısında dimdik durmalı ve mücadeleden asla vazgeçmemeliyiz.

Allah'ım, sen bizleri zalimler karşısında her daim mücadele eden, azgın toplumlar karşısında herkese hakkı tavsiye eden ve bilinç sahibi kullarından eyle!

HESAP SORUCU OLARAK NEFSİN YETER

Rabbimiz İsrâ suresinde buyuruyor ki; “Oku şimdi kitabını! Bugün hesap sorucu olarak sana nefsin yeter.” Bu ayetle; bizi, bize ayna gibi yansıtan nefsimize dikkat çekip uyarıyor.

✍ Muhammed Vahap Yolcu

İnsan yeryüzünün halifesi ve en güzel şekilde yaratılmış varlığı. Akıl nimeti verilmiş ve irade nimeti ile tercihte bulunabilme hürriyetine sahip en şerefli mahlukat. Tabi bir de nefsi var. İnsana ölümüne kadar eşlik eden bir nefis. Bazen kötülüğü emreder bazen iyiliği. Aslında insanın kendisidir nefsi. İradesiyle ya iyiliği seçecektir ya da kötülüğü. Müminin nefsi ile olan bağı çok başkadır. Çünkü nefis müminin hayatının ve imtihanın ayrılmaz bir parçasıdır.

Peki kimdir mümin? Cenab-ı Hakk'ın ifadesi ile “Muhakkak ki müminler kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler. Faydasız söz ve davranışlardan da uzak dururlar.”¹ Belirli şartlara bağlı olarak kurtulan kişi diye tanımıyor bizi yaratan rabbimiz. Yani nefsine; namazı huşû ile kılabilmeyi, faydasız söz ve davranışlardan uzak kalabilmeyi öğretebilmiş kişidir mümin. Nitekim yine Kur'an-ı Kerim'de kurtuluşa erecek olan müminler şu vasıflarla tanıtılır: “Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir. Ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler bundan müstesnadır.”²

Seleften birinin şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Ben, Asr Sûresi'nin manasını, bir buz satıcısından öğrendim. Çünkü o satıcı bağırıyor ve “Ana sermayesi eriyip yok olan şu adama merhamet ediniz! Ana sermayesi eriyip yok olan şu

adama merhamet ediniz!” diyordu. Bunun üzerine ben, Asr Suresinde yer alan “Şüphesiz ki insan zarardadır.” ifadesinin manası işte budur, dedim. Çünkü artık insanın üzerinden ikinci de geçiyor, böylece ömrü bitiyor, ama insan henüz bir şeyler kazanmış değil; o halde insan ziyandadır.

Evet Fahreddin Razi'den kaynak edilen bu olay bize büyük dersler göstermektedir. Gerçekten de zaman eriyen bir buz gibidir. Buz eridikçe tükenir, tükendikçe yok olur ve sonunda sahibini zarar ettirir. İşte bizim buza benzeyen hayat sermayemiz de, an be an erimekte ve sona doğru gelmektedir. Bu nedenle eriyen hayat sermayemizi en faydalı şekilde değerlendirmemiz ve bu ticareti en kazançlı bir biçimde sona erdirmemiz gerekmektedir. Böyle yapmadığımız takdirde sermayemiz tükendiği için yeni bir mal alamayacak ve daha sonraki hayatımızda hep ziyan içinde yaşamaya mahkûm olacağız.

Yine nefsimizle olan bağımızda Efendimiz (s.a.v.) bizlere şöyle yol gösteriyor : “Faydasız işleri terk etmesi, bir kişinin iyi Müslüman olduğunu gösterir.”³ Buradan anlıyoruz ki insanın nefsi faydasız işler ile uğraşmayı da isteyen bir nefis. İyi Müslüman olabilmek için bu noktada nefse karşı bir mücadele içinde olmamız gerektiği de aşikar olmaktadır. Zira İslam, hayatımızın her alanında

faydalı şeylerle meşgul olmamızı emreder. Yaratılış amacımıza uygun olarak faydalı ve salih amel işlemeye teşvik eder. Dünya ve ahiret için faydalı olmayan, ömür ve gayret israfına yol açan işlerden de uzak durmamızı öğütler. Akıp giden ömrümüzün içerisinde nefis muhasebemizi yaparken şu sözlerinde bize yol göstereceği kanaatindeyim;

Bir yılın değerini anlamak için:
Final sınavını geçememiş bir öğrenciyi sor.

Bir ayın değerini anlamak için:
Erken doğum yapmış bir anneye sor.

Bir haftanın değerini anlamak için:
Haftalık bir gazetenin editörüne sor.

Bir saatin değerini anlamak için:
Buluşmak için bekleyen aşıklara sor.

Bir dakikanın değerini anlamak için:
Treni, otobüsü ya da uçağı kaçıran birine sor.

Bir saniyenin değerini anlamak için:
Bir kazadan sağ çıkan birine sor.

Bir milisaniyenin değerini anlamak için:
Olimpiyatlarda gümüş madalya kazanmış birine sor.

Gerçekten de öyle. Nefsimize vaktin kimse için beklemediğini ve sahip olduğumuz her dakikanın kıymetini bilmemiz gerektiğini sürekli olarak tembih etmemiz gerekiyor.

“

İSLAM, HAYATIMIZIN HER ALANINDA FAYDALI ŞEYLERLE MEŞGUL OLMAMIZI EMREDER. YARATILIŞ AMACIMIZA UYGUN OLARAK FAYDALI VE SALİH AMEL İŞLEMeye TEŞVİK EDER. DÜNYA VE AHİRET İÇİN FAYDALI OLMAYAN, ÖMÜR VE GAYRET İSRAFINA YOL AÇAN İŞLERDEN DE UZAK DURMAMIZI ÖĞÜTLER.

Nihayete yaklaşırken nefsimizle olan bağı bize belki de en net şekilde ifade eden ayet-i kerime'yi zikretmemizin de meseleyi daha iyi anlayacağımıza faydalı olacağı kanaatindeyim. Rabbimiz İsrâ suresinde buyuruyor ki; “Oku şimdi kitabını! Bugün hesap sorucu olarak sana nefsin yeter.”⁴

Ömür sermayesini tamamlayıp ahirete ulaştığımızda, ömrümüz boyunca bize yoldaşlık eden nefsimizin hesap sorucu olarak karşımıza çıkacağını buyuruyor Rabbimiz. Yani aslında nefsimiz iyi-kötü her anımıza şahitlik etmiş olan bir ayna hükmünde bizim için.

Dua ve temenni olarak ömür sermayemizi hayrın peşinde koşarak, dünya ve ahiret için faydalı işler yaparak geçirelim. En sevgilimiz, yegane örneğimiz Efendimiz (s.a.v.)'in şu duasını da dilimizden ve kalbimizden düşürmeyelim : “Allah'ım! Fayda vermeyen ilimden, huşû duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım.”⁵

¹ Mü'minûn, 23/1-3.

² Asr, 103/1-3.

³ Tirmizî, Zühd, 11; İbn Mâce, Fiten, 12.

⁴ İsrâ 17/14.

⁵ Müslim, Zikir, 73.

İKİ CİHÂN SAÂDETİNİN REÇETESİ NEFS MUHASEBESİ

Yüce Rabbimizin (c.c.) emir ve yasaklarına, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) sünnet-i seniyyesine hakkıyla riâyet edip görevimizi layıkıyla îfâ edebilirsek iki cihânda da mes'ut ve bahtiyâr kimselerden olabileceğiz.

✍ Fatih Bünyamin Çiğdem

Ölüme her an, her saniye biraz daha yaklaşıyoruz. Elbette biz mü'minler için ölüm bir yok oluş değil yeni ve sonu olmayan bir başlangıç demektir. Ancak bu sonsuz hayatımız, dünyada yaptıklarımız neticesinde şekillenecektir. Şâyet Yüce Rabbimiz'in (c.c.) emir ve yasaklarına, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) sünnet-i seniyyesine hakkıyla riâyet edip görevimizi layıkıyla îfâ edebilirsek iki cihânda da mes'ut ve bahtiyâr kimselerden olabileceğiz. Müslüman bir kul bu vazifesini yerine getirirken iki büyük düşman karşısında belirecektir: nefis ve şeytan. Bunların ikisi de bizim için birer imtihan vesilesidir. Şeytan, dört bir yanımdan yaklaşarak verdiği vesveselerle, nefsimiz ise bitmek bilmeyen heva ve arzularıyla dünya ve ahiret hayatımızı güçleştirir.

Elbette ki şeytanın vesveselerine karşı koymak çok mühimdir. Lâkin en başta nefsimizin sınırsız isteklerine gem vurmak gerekir. Zîrâ nefsinin elinde oyuncak olmuş bir insan için şeytanın vesveseleri, işlenecek günahların tasdikinden ibarettir!

İnsan nefsi kontrol altında tutulabilirse menfi davranışlar, müspet fiillere dönüştürülebilir. Nefsin dizginlenip iyiye yöneltilmesinin en güzel yolu ise ömrümüzü sürekli bir nefis muhasebesi halinde geçirmektir.

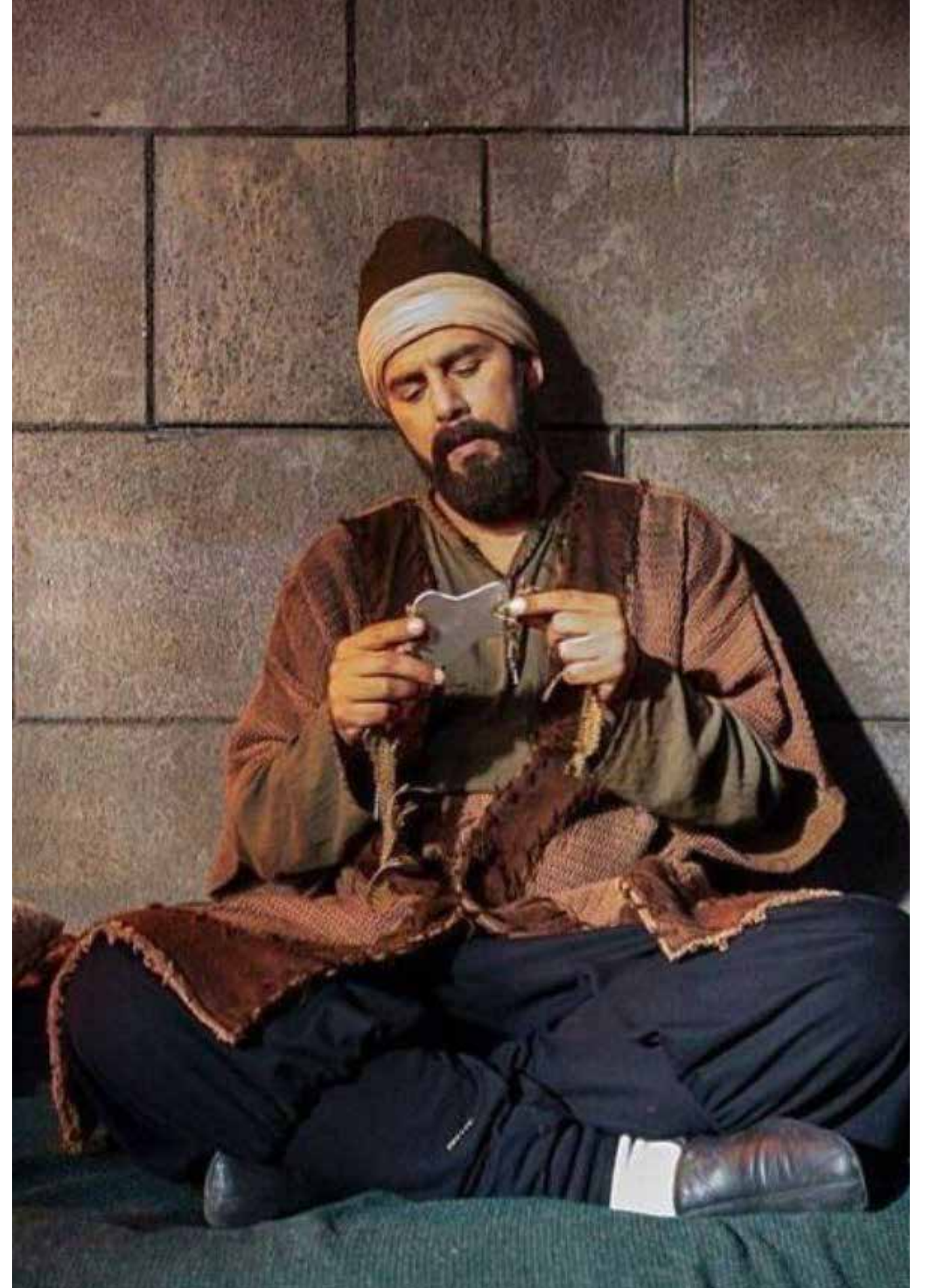
Çünkü nefsin her vakit muhasebe etmeyen, onun doyumsuzluklarıyla muharebe de edemez. Muharebe edemeyen kimse ise onu mağlup edip gerçek zafere, yani rabbinin rızasına hiçbir vakit erişemez!

Nefs muhasebesi, aslında insanın kendi iç dünyasına yönelmesi ve nefsin daha iyi tanımak için çaba göstermesidir. Kul kendi nefsin tanıyıp onu ıslah ederse sonra rabbine yönelir ve nefsine zulmetmekten de kurtulmuş olur. Çünkü günahlar her ne kadar çekici ve kısa süreli zevk veren davranışlardan ibaret olsa da sonu hüsrandır. Bu yüzden günahlardan sakınan bir kimse en başta kendisine iyilik etmiş olur. Nefs muhasebesini hakkıyla yapabilen kul nefis-i emmareden yani heva ve isteklerinin kölesi olmaktan kurtulur, iki dünya saadetine kavuşur. Zîrâ o, nefsinin çirkin yönlerini önceden tanımış ve

nefsine boyun eğip dünya hayatını da ahiretini de berbat etmek yerine nefsin hakkın hizmetine adanmış, elem dolu bir azaptan kurtulmuştur.

Hûlâsa, biz mü'minler için olmazsa olmaz haslet nefis muhasebesidir. Başta iman ve akıl olmak üzere rabbimizin sayısız nimetine karşı nankörük etmemek, günaha meyilli nefsimizin esiri haline gelmemek ve akîbetimizi perişan etmemek için sürekli olarak tefekkür etmeliyiz. Günah ve kötülüklerle kararan kalplerimizi yüce Rabbimize itaâtle, yine onun rahmetiyle temizlemeliyiz. Nefsimizi yeterince tanıyıp kontrol altında tutmaya gayret ederek dünya hayatımızı huzurla geçirmeli, vefatımızdan sonra ise hakiki ve ebedî bir mutluluğa erişmeliyiz.

İki cihânda da azîz olmanız duasıyla, saygıyla selam ederiz...

SEVGİLİ SECCADEM

✍ Emrah Topcu

Sizleri seccadesiyle arası bozuk, bir zaman da olsa onu unutmuş ve hatırladığında pişmanlığını ona mektup yazarak dile getiren bir gencin satırları ile baş başa bırakıyorum. Umarım seccademiz ile olan yakınlığımız artar, alınlarımız secde ile daha çok buluşur ve ruhumuz da Rabbiyle daha çok hemhâl olur.

SEVGİLİ SECCADEM

Belki de hayatımda nice mektuba yer verdim fakat bir tek halini sormadığım, sana yazacağım mektup olacak. Yazamıyorum aslında, utaniyorum belki de. Dilim utanmıyor belki ama kalbim utaniyor. Sana yazıyorum diye belki de deli sanırlar beni. Onlar anlamazlar halini, anlamazsın sanırlar insanın dilini. Ben bilirim seni, muhabbetini. Seversin sana her geleni, konuşursun onlarla. Senin suskunluğun bile çok şey anlatır bana. Kim ne derse desin. Seninle muhabbet etmek çok iyi geliyor bana onu anladım. Delilikse muhabbetim, en büyük deli benim.

Ne kadar ayrı kaldık seninle, ne kadar özletmişim kendimi, özletmişsin kendini. Hiç sormayayım seni, biliyorum sen bana hep hasret idin de ben hep bilmezden geldim. Neresinden başlasam bilmiyorum ama dürüstçe söyleyeyim, ben buraya muhabbet için geldim, gönlünü almaya geldim. Affeder misin beni?

Bunca şeyden sonra af dilemek biraz garip bilirim. O kadar zulüm ettikten sonra sana nasıl gelirim de bir de af dilerim. Dolabımın en kuytu köşesini sana ayırdığım için biraz kırgın biraz da üzgün olmalısın bana haklısın da.

Bunu yapan benim sana, seni umursamadan karanlığa bırakan benim. Şimdi bana küssen de kızsın da diyecek bir tek sözüm bile yok. Sana söyleyecek, anlatacak hiçbir şeyim yokmuş benim meğer onu anladım. Kendimi savunacak, kurtaracak hiçbir şeyim yokmuş başımı secdesiz bıraktığım her an, ne kadar da yoksulmuşum ben, zenginliğimi maddiyatta arayan ben, bu kadar bolluğun içinde yoksul kalan ben, nasıl da yalnız bırakmışım seni?

Şuncacık hayatımda sözlerim yüreğimden bir kuş gibi uçup gitmiş. Vatanını kaybetmiş bu sözler, bu gönül. Nasıl da tutamam sözlerimi, nasıl da sahip çıkamam gönlüme. Kim alı koydu benim benliğimi, hangi iblise kaptırdım özümü, ne yaptım ben, nasıl kandım da gaflete battım. Nerede benim hayırlı, güzel anılarım, sözlerim, amellerim neredeler? Nerede bıraktım nereye attım onları, hangi dipsiz çukurlara bıraktım ebediyete uzanan hayallerimi. Ah bir bulabilsem...

Ne zamandır seni aramışım ben seccadem, nerede olduğunu bile bile görmezden gelip başka sevdalara kollarımı açmışım. Şu alnımı sana değil de duvarlara dayamışım, uykusuz gecelerin sonunda bilgisayar masasında uyuya kalmışım. Sinirlendiğimde seni aramışım da bulmak istememişim birkaç kandırıkçı müzik ile kendimi teselli etmeye çalışmışım. Kimlere gitmişim kimlere. Yakıldığımda, yıkıldığımda kimlere gitmişim ben kimlere açmışım gönlümü.

Rahman'ın kulları secdede göz

yaşı döküyorken ben gülüşlerimi ortalığa saçıp durmuşum. Ne kadar hainlik etmişim ben sana, sen beni orada sessizce beklerken ben haykırarak senin yokluğunu kutlamışım. Nelere feda etmişim hayatımı, ne uğruna yaşamışım, ne uğruna feda etmişim İslâm ile huzurlanacak günlerimi.

Ne çok zaman olmuş görmeyeli seni, biraz buruşmuşsun, biraz kırıksın, biraz da tozlusun. Ne yapayım da iyileştireyim seni? Nasıl gönlünü alayım? Rabbimden af dilemem gerek önce biliyorum, anlıyorum. Ey gönlü kırık seccadem, sen benden daha iyi bilirsin, Rabbim beni bağışlayacak mıdır?

Şu uçsuz, bucaksız âlemi yaradan Rabbime gidemediğim, onu anamadığım, ona secde edemediğim, kulluk edemediğim her bir anım için utaniyorum. Rabbimin merhametine sığınıyorum, başım secdede gönlüm Rabbimde. Teslim ettim kendimi. Rahmet istiyorum, rahmeti sonsuz olan Rabbimden. Biliyorum, şimdi daha iyi anlıyorum halini, en çok da seni üzdüğüm için kızacaktır Rabbim bana.

Şimdi ise bir tek ihtiyacım var, Rabbime açılan yolda senin yardımın. Beni kabul edersin değil mi? Bana yardım edersin değil mi? Göz yaşlarıma zemininle sahip çıkarsın değil mi? Ne olur kızma bana belki de bunu senden beklemek aciz bir umut olsa da, Beni affedersin değil mi? Üzülüp sarılacak bir şey ararsam seni alabilir miyim koynuma? Tesbihimle takkemle zikredebilir miyim Rabbimi defalarca. Elbisemin diz mahallini seninle eskitebilir miyim?

Seccadem, sana doya doya sarılısam, her secdemde beni bir kez daha sever misin, beni kabul eder misin o buruk tabiatına? Seni çok üzdüm Seccadem kusuruma bakma. Ben ümidimi kırmadım, mücadele ettim, geldim. Rabbime daha layık bir kul olmaya geldim. İnşallah seni bir daha terk etmeyeceğim. Alnıma hasret gönlü buruk seccadem...

Seccadesini, tesbihini, takkesini unutup dünya hevasına kapılan dost!. Eğer bu satırları okuyorsan

bil ki Allahü zü'l celal buyuruyor ki: "De ki (Allah şöyle buyuruyor): "Ey kendi aleyhlerine olarak günahta haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah (dilerse) bütün günahları bağışlar; doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir." (Zümer Suresi:53) Hiçbir şey için geç değil. Unutma eğilerek yükselmenin adıdır "Namaz"; kulun Allah'a en yakın olduğu hâl.

Cenâb-ı Hak yine buyuruyor ki: "Kuşkusuz Rabbin katındakiler O'na kulluk etmekten kibirlenmezler, O'nu tesbih eder

ve yalnız O'na secde ederler." (A'râf, 206)

Ve Resûlullah efendimiz sallallahu aleyhi vesellem buyurmuştur ki: "Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir. İşte bu sebeple secdede çok dua etmeye bakın!" (Müslim, Salât 215. Ebû Dâvûd, Salât 148; Nesâî, Tâtbiğ 78)

Duamız odur ki Rabbim alınlarımızı secdeden uzaklaştırabilecek her türlü şeyi bizden uzaklaştırsın ve alnımızın secdeye değmesine vesile olacak her şeyi de bize nasip eylesin. O'na (c.c.) daha yakın olabilmeyi bizlere nasibi müyesser eylesin. Amin.

HÜZNÜN VE KALBİNİ YOKLAYANLARIN DURAĞI ŞEHZADEBAŞI CAMİ

“Cami, mihrabıyla bir tapınak, minberiyle bir toplum ve devlet, kürsüsüyle bir okuldur.” Sezai Karakoç

Yavuz Selim Yaylacı

Mihrabı, minberi ve kürsüsüyle ne zamandır, nasıl ki bir buhur yöresine yanaşana kendinden bir hissi tütürüyorsa öyle hüznü solutan bir camidir Şehzadebaşı. Peki ne zamandır? Şöyle söyleyelim ki, ilk kazma vurulduğunda, ilk taş koyulduğunda da Şehzadebaşı Camii hüznün vakarlı durağıydı.

Kanuni Sultan Süleyman, “Dünya bir kişiye kalsa o olurdu.” denilen cihan padişahı; Muhteşem Süleyman. Her şeyin maddiyatla var olacağına inanan kalabalıklar içerisinde kimi zaman bir müze, kimi zaman bir tarih kitabında bizleri selamlıyor. Ben her seferinde hüznünü hatırlayarak alıyorum selamını.

En ağır imtihanlardan sayılan evlat imtihanını neredeyse her evladında farklı yaşamış Süleyman Han. İki evladının imtihanı birbirine benzer, hastalıklarla geçmiştir ömürleri. Yirmili yaşlarının başında dâr-ı bekâya irtihal etmiş, son durakta birbirlerine Şehzadebaşı'nda komşu olmuşlardır. Biri Şehzade Cihangir; kambur olarak dünyaya geldiğinden babası ona bu ismi vermiş. Cihanı sırtında taşıyan, anlamında. Şehzade Cihangir'i, bunaldıkça kendini zor attığı o ormanlık alanda, şimdi ismini de kendisinden alan semtteki Cihangir Cami'yi yazdığımızda analım isterim.

Hastalıklarla boğuşan diğer

şehzademiz; Şehzade Mehmet. Sık sık ağır hastalıklar geçirir, her şifa bulduğunda İstanbul'da kurbanlar kesilir, şenlikler yapılmış. Nitekim yine bir ateşli hastalığa yenik düşerek hayata gözlerini yummuştur. Rivayet odur ki yaşasaydı Sultan diyecektik kendisine. Rivayet de Sultan Süleyman'dandır ki “Şehzâdeler güzidesi Sultân Mehmedüm” şeklinde bir tarih düşmüştür oğlunun vedasına. Türbesinde, sandukasının üzerine ise “padişah tahtı” ters çevrilerek

yerleştirilmiştir.

Şehzade Mehmet, Manisa Sancakbeyi iken 1543 yılında henüz 23 yaşındayken vefat etmiştir. Onun vefatı ile Sultan Süleyman'ın içi yanmış, cenaze sonrası tertip edilen törende üç gün boyunca ağlamış ve kırk gün hiç durmadan evladı için dua etmiştir. Daha önce kendi adına yaptırmayı düşündüğü rivayet edilen büyük cami için oğlunun adının verilmesini Mimar Sinan'a emretmiştir. İlk olarak Şehzade

Mehmet'in türbesinin inşa edildiği yere, beş yıl süren çalışmalar neticesinde cami, medrese, imaret, sıbyan mektebiyle tabhâneler ve ahırdan müteşekkil kervansaraydan meydana gelen diğer binalar da inşa edilmiştir.

Mimar Sinan'ın tasarladığı ilk selâtin külliyesi olan Şehzadebaşı, adeta şehzadeyi ve vedasını anlatan bir temsil gibidir. Öyle ki caminin zarafetinin şehzadenin zarif halinden geldiği, minareye işlenmiş gözyaşı sembollerinin Sultan Süleyman Han'ın gözyaşlarını temsil ettiği söylenmektedir. Camide bulunan hünkar mahfilini Sultan Süleyman ve eşi Hürrem Hatun'un sık sık ziyaret ederek gözyaşlarıyla

evlatlarını hatırladıkları ve dualar ettikleri bilinmektedir.

Mimar Sinan'ın çıraklık eseri olarak anılan camide, dört fil ayağına oturtulmuş büyük kubbenin alt kısmında dört büyük yarım kubbe ve dört köşede birer küçük kubbe yer almaktadır. İçerideki dört fil ayağında dört halifemizin isim levhaları bulunur. Camiye üç ayrı kapıdan girilir. Cümle kapısının üzerinde bir kitabe yer alır. Bu kitabede “Mabed-i Ümmet-i Resûl-i Mübin - sene 955” yazılıdır. Mimar Sinan, bu mimari özellikleri bir başka yapıda tekrarlamasa da günümüze kadar birçok yapıta bu plan taklit edilmiştir.

Ziyaretçileri tarafından en akılda kalan bölümlerden biri olan dış avlu, açık hava itikaf yeri olarak inşa edilmiştir. Ecdad, ağaçlarla ve çiçeklerle bezediği yemyeşil dış avluda dala konan bir serçeyi görerek tefekkür etmenin de ibadet olduğu bilincinde, hüznün ve kalbini yoklayanların bir durağı olarak bu yapıyı bizlere hediye etmiştir, diyebiliriz.

“Yerleşecek yer aramak Camiinin avlusunda Soğuk bir taşa oturmak Gün doğmadan şehzadebaşında”

Mezarlardaki en yeni ses, Şehzadebaşı'nın son sakini Merhum Üstad Sezai Karakoç'a özlemle...

Fotoğraf

✎ Ayşenur Oskan

Bir göç. Sıcak toprağa, bitmeyen yollara ve gökyüzüne rağmen bir göç. İnsanlığın en saf hâli; bir çocuk. Attığı adım sayısınca sorulacak soru ve cevap var belki de. Bu sayımızda gönüllü fotoğrafçılık ile meşgul olan Ahmet Altun ile göç ve çocuk üzerine konuşacağız.

Ahmet Altun kimdir, hikayesi nasıl başladı, nasıl devam eder?

Hayat hikayem 1998 yılında Adana'da başladı. Üniversiteye kadar orada okudum. Sonrasında da Eczacılık okumak için İstanbul'a geldim. Yaklaşık 5 yıldır İstanbul'dayım. Birçok vakıf ve dernekte gönüllü olarak bulundum ve hâlâ aktif olarak bulunmaya devam ediyorum. Yaklaşık 3 senedir amatör olarak fotoğrafçılıkla ilgileniyorum. Az biraz da hikâye yazıyorum. Hikâyem "olmaya" çalışmakla devam ediyor.

Fotoğraf çekmeye nasıl başladınız? Yürütmeye çalıştığınız gönüllü fotoğrafçılık hakkında neler söylemek istersiniz?

Fotoğraf çekmeye kameralı telefonun evimize gelmesiyle başladım desem, sanıyorum yalan olmaz. O zamanlar iyi bir fotoğrafçı olmak gibi bir hayalim yoktu tabii. Bu hayalim üniversite ikinci sınıfta başladı; abimin fotoğraf makinesi almasıyla daha da derinleşti. İnsan

parçalarını bir yerlerde bulur. Ben kendi parçalarımın bazılarını fotoğraf çekmekte buldum. Dünyaya bakışım değişti. Tefekkürüm arttı. Güzellikleri daha çok görmeye ve göstermeye çalıştım. Gönüllü fotoğrafçı olarak bir yurtdışı tecrübem oldu. Kurban Bayramı organizasyonu ile Ürdün'e gittim. Fotoğrafçılıkla gelişmemin yanında yeni insanlarla tanıştım, farklı kültürleri tanıdım ve hayatıma yeni

amaçlar kattım. Benim için belki de en önemli şey buydu. Seyahatte sıhhat vardır; öyle denmiş. Kalbimin sıhhat bulmasını ve bir şeyleri benim gözümünden göstermeyi istiyorum.

Bu fotoğrafın hikayesini bizimle paylaşır mısınız?

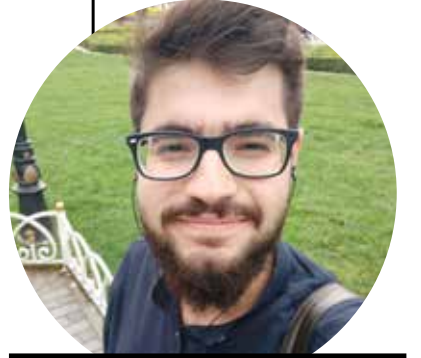
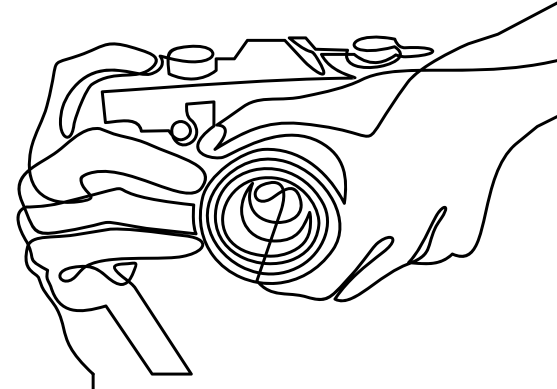
Bu fotoğrafı Ürdün'de çektim. Burası oradaki muhacir kamplarından biri. Bu insanlar da etrafında ufak birkaç tarla olan geniş bir arazide kalyordu. Kurban eti dağıtımı yapıyorduk. Oraya vardığımızda bizi bekliyorlardı. Sıraya girdiler. Eti alıp çadırlara gittiler. Ürdün sıcak ve kuru bir yer. Yakıcı bir sıcak. Ayağımızda ayakkabı olmasına rağmen ayak tabanlarımız yanıyordu. Buna rağmen kimisi yalın ayak yürüyordu. Biz verdik, onlar da memnuniyetle gittiler. Sonra? Sonrası için aklıma takılan onlarca soru vardı. Verilenler ne kadar yetecek, saklayabilecek durumları var mı, daha güzel yapabilir miydik, benim bunları çekmem doğru mu, ne zamana kadar... Böyle.

Göç ve muhacirlik deyince aklımıza ilk başta bu kamplar ve buraya rağmen çocukların çocukluğunu unutmamış hâlleri geliyor. Çocuk her yerde ve bu kamplarda da çocuk mu gerçekten?

Çocuk her yerde çocuk kalamıyor. Böyle sorularda aklıma Vail geliyor. Vail El Suud. Hatırlarsınız, okulda yaşadığı baskılar yüzünden dokuz yaşında intihar etmişti. Dokuz yaşında bir çocuk intiharı düşünemez gibi geliyor bana. Vail gibi ağır yükler altında yaşayan onlarca çocuk var. Maalesef. Bu yüzden her çocuk, çocuk kalamıyor. Çocukluklarını çalışıyorlar.

Peki bir çocuğun gönlünü ısıtmak, yüzündeki tebessümün vesilesi olmak için biz neler yapabiliriz? Bu anları fotoğraflama hayali kurmak sizi heyecanlandırıyor mu?

Bir üniversite kulübü ile yaptığımız

AHMET ALTUN

etkinlikte muhacir çocukların çok olduğu bir sınıfta resim çizmelerini istemiştik. Bir çocuktan ne çizmesini beklersiniz? Bacası tüten bir ev, gülümseyen bir güneş, pamuk bulutlar, arkada sıra dağlar, çiçekler, ağaçlar... Biz böyle bir şey beklemiştik. Ama birçok çocuğun savaş ortamını çizdiğini gördük. Bulutlar yerine bomba atan uçaklar, silahlar, yerde kan içinde yatan insanlar... Biz aciz insanlar olarak gerçek savaşları bitiremiyoruz. Bu "büyüklerin" işi. Ama bizler çocukların kafasındaki savaşı bitirmek için bir şeyler yapabiliriz. İnsanlara bunu göstermek ve duyurmak istiyorum. Çocuklarla ilgili çalışmalar yapan onlarca üniversite kulübü, dernek, vakıf ve oluşumlar var. Hepsinin amacı sevinçlerine vesile olmak. Aslına bakarsınız; onları arayıp sormak, buluşmak, dertlerini dinlemek bile kendilerini değerli hissettiriyor. Yapılan etkinliklerin hazırlık aşaması çok yorucu olsa da çocuklarla buluşulduğunda onların sevinçlerini görmek ve size sarılmaları bütün yorgunluğunuza ediyor.

Sorularımıza verdiğiniz cevaplar için teşekkür ederiz. Bir çocuğun gülümsemesi olmak duasıyla, bir sonraki sayımızda buluşmak üzere...

HİSSEDİLDİĞİ KADARI

Yaşamın içinde barındırdığı hisler ve algılara dair sorgularla iç içe bir öykü...

Ömer Cömert

Asabi bir şekilde bekliyordu. Nerede kalmışlardı? Kaç kere aramıştı? Hani ikindiden sonra müsaittiler? Beklemek onu daha çok geriyordu. Gergin bir yapıya sahip olduğu apaçıktı ve buna rağmen arkadaşları bunu önemsemiyordu. Elbette bunu değiştirmek için uğraşmıştı fakat bunun fitri olduğunu anlaması zor olmadı.

Sonunda geldiler dedi, burnundan aldığı nefesi tekrar burnundan vererek. Acıkmıştı, beklemek başını ağrıtmış, karnını acıktırmış, yumruklarını sıkılaştırmıştı. Haksız da sayılmazdı, kendisini böyle ifade ediyordu. Bunları yapmasa, yani arkadaşları geldiğinde içindeki kirleri onlara bulaştırmasa iyi hissetmeyecek, dahası düşünüp duracaktı. Söylese bile rahatlayamıyordu çoğu zaman. İğnelemeler gün boyu devam eder dururdu, ne zaman kendisine gözlerin dikildiğini hissetse. Eren elbet bitecek diyordu bu, farkına varmasını beklemeye başladı. Serkan'ın yüzü düşmeye başlamıştı bile. Ellerinde olmayandan ötürü bu kadar iğnelenmek sinirlerini oynatıyordu.

Neden susardı insan? Ortamdaki huzursuzluk artmasın. Huzursuzluk ortama ait mi? İnsan ortama ait. İnsan niye susmuyor? Varlığını kabullendirmek için mi? İnsanız. Yani beşeriz mi? İnsanız. Hata yapmak fırsatı Adem'e verilen mi? İnsanız. Kaostan neşv ü nema bulan mı? Bu soruları sormamıştı Serkan kendisine, soramazdı. Damarlarında sabırsızlıkla bekleyen

kanını dindirmek için çorbasından bir kaşık daha aldı, uyuşuyordu, evet bunu tercih etti.

Üsküdar onları artık barındırmayacaktı. Üsküdar muhabbet semtiydi. Muhabbetle gelen muhabbetle gönderilirdi. Fatih'e kulaç atmak istediler Marmaray'dan. Serkan Marmaray'a ilk bineceği zaman duvarların cam fanus kaplamalı olacağını düşündüğünden büyük hayal kırıklığına uğramıştı. Onu hız cezbetmiyordu. Zamanla bunun insanlar için ne kadar faydalı olacağını görecekti. Konfor alanı yaratmak için zaman çok mühimdi.

Yenikapı'da indiler, Fatih cezbediyordu onları, aidiyet duyguları daha bir kabarıyordu, daha bir rahatlılar. Onlardan bir parçaydı. Mehmet, Fatih ve Ahmet de orada olacaktı. Acaba 10 sene sonra da bu rahatlıkla bir araya gelebilecekler miydi? Kim bilir. Fatih belki bir profesör, Mehmet vaiz, Ahmet avukat, Eren iyi bir gazeteci, Emre iyi bir vakıf abisi olabilirdi. Peki ya Serkan, ona bir şey düşünemedin mi sayın yazar? Evet, düşünemedim. Ne yani her oyuncuya bir rol tayin etmeli miyim? Dış güçler bu konuda had bilirse sevinirim. Aslında Serkan için işsiz ve hisli olabileceği fikrini ifşa etme durumunu düşünmedim değil fakat karakterlerimizin de özel hayatına saygımız var, rahatsız hissedebilir. Bilirsiniz şu zamanda hisli bir şeyler bulabilmek yavana talip olmaktan geçiyor.

Yokuş yukarı çıkarken yolun uzunluğundaki sıkıcılığı

gidermek için duygu yüklü cümleler kuruyordu Serkan ardı ardına. Rahatça Müslüman gibi düşünebileceği arkadaş grubu olması insan için büyük bir nimet deyiverdi Emre'yle Eren'in avucuna. Sahiden be abi demişti Eren. Bir ara köye gitmişti de bir hafta zor durabilmişti. İnsan içindekileri, dışına aktarabildiği kadar kendini insan hissediyor. Diğer türlü nereye taşıacağını bilmeyen dolu bir küpün savrulması gibiydi.

Diğerleri çoktan yerlerini almışlardı, hatta üstüne nargile bile söylemişlerdi. Eren bir derginin haber editörüyü. Diğer meslektaşları gibi flaş bir haber bekleyişinde ve arayışındaydı. Kafasını kurcalayan durum şimdilik bundan ibaretti, bohçasında diğerlerinde olduğu gibi belirsizlik vardı. Arkadaşlık belki de belirsizlik üzerine kurulan bir şeydir, belirsizliklerin dağıldığı oranda arkadaşlık kuvvetlenebilir, ilerideki aydınlığı gösteren bir arkadaş dolardan bile daha değerli olduğu zamanlardayız. Emre'nin bitmez tükenmez gönül sıkıntılarına biri daha eklenmişti, sevdiği kızın ailesi İstanbul'a geliyordu. Kritik bir karşılaşma olacaktı, bunun ağırlığını bir nebze olsun azaltmak istiyordu, derin meseleler konuşma taraftarı değildi yani, işte Serkan'la anlaşılmadıkları bir ortak nokta dahaydı. Serkan ise üzerine gelen işsizlik, aşksızlık paradigmasından daha derin meselelere yönelerek kurtulmanın derdindeydi. Dertlerini cepleyip gelmişti hepsi. Dertlerinin derman olduğunun farkında değildi hepsi.

Mehmet'in yüzü orta, morali yine az şekerliydi. Acaba hangi konuya takıldı kaldı diye geçirdi içinden. Fatih'in yüzündeyse bir boş vermişlik kalkıyordu. Ahmet duygularının gerçekçiliğine inanmış, akıl süzgecinden geçirmiş, çokça istişare edip de gelen kimsenin gözlerine sahipti etrafına bakarken, bunu fark eden olmamıştı ama Serkan'dan başka. Serkan'ın derdi kendi duygularının içinde ezilmekten kurtulmaktı, bunu bir şekilde becerebilmişti. Nasıl mı? Kendisini başkasının yerine çokça koyarak. Karşısındakinin

duygularına bürünebilmesi de zamanla kolaylaşmaya başlamıştı. Hatta masada birçok mesele rafa kaldırılmasına rağmen zihninin arkadaşlarıyla sosyal ağlar üzerinden konuştuğu bazı meselelerde kaldığı oluyordu. Dalgın mıydı peki? Onun da üstesinden heyecanını korumakla gelmeyi öğrenmişti. Sıradan bir soruya kattığı heyecan onu geçmişe öykünmesinden alıkoyan en önemli malzemesiydi. Sahici bir dostluk için bireysel çaba yeterli olabilir mi? Kendini tüketmenin üstesinden gelebilirse, kendi ruhunu

onlarınkine tercih ederse elbette olabilirdi.

Bu akşam da bir şeyler konuşulacaktı. Bir şeylere değinilmeye, yüzündeki tozları almaya çalışacaklardı. Dahası olmayacaktı. Dertlerini potada yumuşatıp geri sunmaktan öteye gidemeyeceklerdi. Birileri onurunu ayaklar altına alma pahasına dostluk üretmeye çalışırken, birileri kendini sunmaktan öteye gidemeyecekti. Masada benliği konuşacaktı. Dinlemeyi erteleyecekti. Çok görecekti. Layık görmeyecekti. İyi arkadaş olduklarını söyleyeceklerdi birbirlerine, iyi vakit geçirdiklerini. Hâlbuki bunu kalp söylemeliydi.

Damarlara doğru kan pompalandıkça kanın akışı onların, bükülen bellerini, düşen omuzlarını daha dik tutacaktı. Kafatasını saran sinir telleri gerginleşmeyecek, gözleri daha net görecekti. Metroya doğru giderken atılan uzun adımlar bile onların neşvesini artıracaktı.

Sayılanlar neden olmadı? Ruhları bir arada olmadıklarından dolayı mı? Ruhları birbirlerine uyumlu değil miydi? Ruhlarındaki özü fark edememişler miydi? Biricikliklerine saygı duymuyorlar mıydı? Konuştukları, kalplerini tutuşturmadıkları için mi? Bunlar düşünmeye değer sorular mı? Kafede buluşan her arkadaş evine döneceği zamanın farkındadır. Onlar bir muhabbetin içinde kaybolamazlar. Onların mağlup oldukları muhabbetizmdir. Bizim kahramanlarımız da bu akımın temsilcileriydi. Ruhlarındaki kesik, kenarı köşesi yamalı kalıpları atmanın peşindeydiler, koah hastalarının nefes tüplerini atmak istemeleri gibi... Hissedenler bir arada bulunmanın vefasıyla, dökülenler derilerine batan camların acıları, seyredenler algılarındaki artmışlıkla övüneceklerdi. Yaşam hissedildiği kadardı.

SENİN ADIN Edebiyat

✍ Fatma Kara

Biraz yorgunuz, kavgalarımız birikiyor bizim. Erdem Beyazıt haklıydı, yorgundu. Yoruldu, yordular..

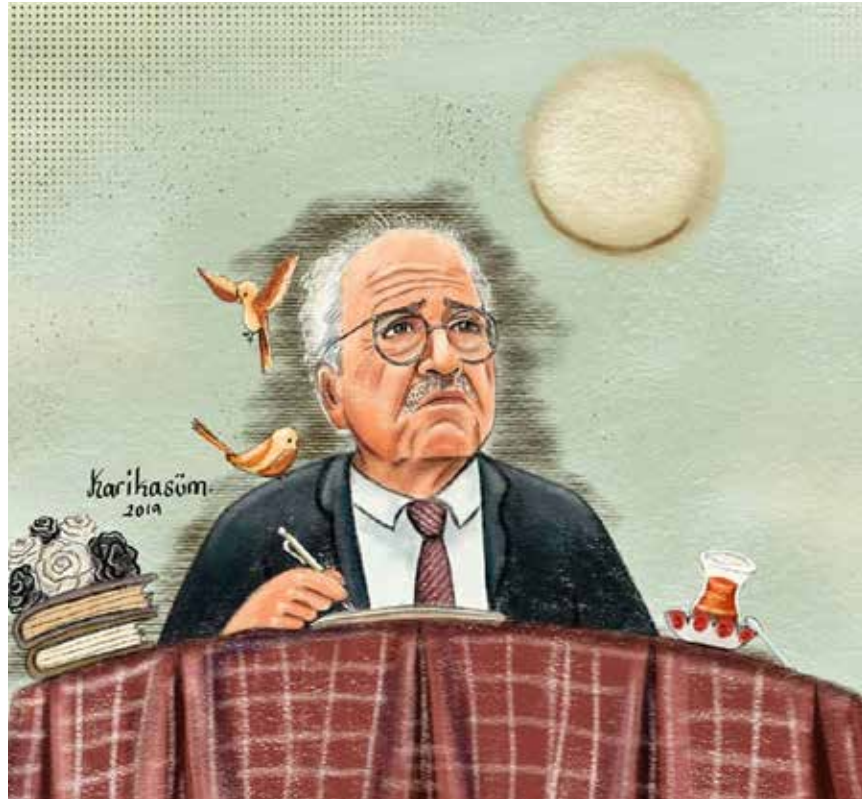
Bizde biraz yorgunuz. Haklıyız, yordular..

Bu dünyanın yorgun yolcularıyız. Lakin yorulduk diye yoldan ayrılmak, yolu terk etmek, durmak, yol almamak hangimiz haddi? Verildi mi bize böyle bir yetki? Sanmam. Çünkü dinlenme durağı, kabirdir. O halde, çay koyup yeniden sırtlanmalı sevdâ yüklü dava fikirlerini. Çünkü ancak, böyle yenebiliriz batıl virajları. Böyle kezzap dökülürdü eksik ideoloji bataklıklarına.

Yavuz Bülent Bakiler gibi, kaçıyorduk oysa. Şaşırdık kaldık işte. Ama bizler sözde kaçıyorduk dolu dizgin atlarla. Belki de.. Sözde kaldığımız için kaçamadık. Şu dünya zalimliğinin içerisinde boşulup kalmayalım dedikçe zalimlere odun taşır olduk. Karınca olmadık safımız belli olsun diye su taşımaya. Olamadık bir karınca, olur da ateş daha serin olsun diye.

Ama halâ vakit var kalplerimiz. Halâ atıyoruz ve vur diyoruz. Vur bir kan pompası daha. Getir şu kanı, kansız ehemmiyetler kan görsün yüreklerde.

Yahu kalp, getir şu kanı. Alından kan izi silinecek Suriyeli çocuk

orada. Oturmuş ağlıyor, görmüyor musun? Kör mü gözlerin yoksa sağır mı vicdanın? Yahu kalp, getir şu kanı. Babası vefat eden Gazzeli Bera orada. Gözyaşını silmeye ben değil, sen değil, o değil o halde kim gidecek? Yahu kalp, getir şu kanı. Yazmak bir kurşundu. Hadi kalemle vuralım suskunlukları. Ve dile gelsin hakikat, vurulan ölmesin. Dirilsin kendinde. Bizi öldürmeye gelen, bizde dirilsin. Öyle demedi mi üstad?

Hem de O, demedi mi ki? "Yerleşecek yer aramak

Camiinin avlusunda Soğuk bir taşa oturmak Gün doğmadan Şehzadebaşı'nda" Gün doğdu, ve bir ikinci vakti konu o soğuk taşa. Camii avlusu ağzına kadar dolu, yüreklerde bir diriliş amentüsüyle uğurlandı Sezai Karakoç. O amentü bize miras değil midir? Susmuş mudur mazluma? Asla... Asla...

Satırlar edebiyat yapma derdinde değildir. Onlar edebiyatı yaşar, sadece yaşar. Yazılınca da adı o olur. İşte bu yüzden insanlar edebiyat yapmamalı. Edebiyatı yaşamalı.

Çünkü yaşarsa, o sadece yaşar ama görenler onu okur.

İnsan okumayı öğrenmek zorundayız. Bunun bir okulu, bir karnesi ya da geçme notu yok. Nerede bir haklı gözyaşı görüyorsan, mendilini alıp koşmak zorundasın. O zaman olur senin adın edebiyat. Nerede bir zalim görsen, çıkıp konuşmalısın karşısında. Zorundasın, zorundayız. Çünkü o zaman olur edebiyat.

Edep ile yâd edebilmek için yürüyen edebiyatlar olmalıyız. Tıpkı onlar gibi. Evet yoruluruz, kavgamız birikir ama durmayız. Evet kaçarız. Şaşırr kalır ve doludizgin atlarla kaçarız. Lakin taşırız ateşe de bir damla da olsa su. Evet biz isteriz, bizi öldürmeye gelen dirilsin bizlerde. Dirilişin amentüsünü vasiyet bilip deriz ki;

"Yerleşecek yer aramak

Camiinin avlusunda Soğuk bir taşa oturmak Gün doğmadan Şehzadebaşı'nda"

Bizim adımız edebiyat. Edep ile yâd edebilmek için, sadece hakikati yaşamalıyız. O zaman olur ki; senin adın edebiyat. Kim bilir, bir camii avlusunda hep birlikte gün doğmadan buluşuruz Şehzadebaşı'nda?

“

YAHU KALP, GETİR ŞU KANI. BABASI VEFAT EDEN GAZZELİ BERA ORADA. GÖZYAŞINI SİLMEME BEN DEĞİL, SEN DEĞİL, O DEĞİL O HALDE KİM GİDECEK? YAHU KALP, GETİR ŞU KANI. YAZMAK BİR KURŞUNDU. HADI KALEMLE VURALIM SUSKUNLUKLARI. VE DİLE GELSİN HAKİKAT, VURULAN ÖLMESİN. DİRİLSİN KENDİNDE. BİZİ ÖLDÜRMEYE GELEN, BİZDE DİRİLSİN. ÖYLE DEMEDİ Mİ ÜSTAD?

ŞEHZÂDE MUSTAFA VE MUHTEŞEM SÜLEYMAN

Baba ile oğulun arasını açan olay ne olabilirdi? Süleyman, oğlu Mustafa'yı kendine bir rakip olarak mı görmüştü? Mustafa'nın ölümünde, Süleyman'ın gözdesi Hürrem'in dahli var mıydı? Cevaplar yazımızda.

Ömer Kütük

Osmanlı kroniklerinde, büyük bir kayıp olarak addedilen Mustafa'nın ölümü kimi Avrupa odaklı tarihçiler tarafından “de futuro Ottomanicum” (Osmanlı'nın geleceği) olarak adlandırılmış ve tarihi bir trajik olay örgüsü altında yorumlanmıştır. Peki, baba ile oğulun arasını açan olay ne olabilirdi? Süleyman, oğlu Mustafa'yı kendine bir rakip olarak mı görmüştü? Mustafa'nın ölümünde, Süleyman'ın gözdesi Hürrem'in dahli var mıydı? Mustafa, âsi bir şehzâde miydi?

Mustafa'nın doğumu hakkında çeşitli ihtilaflar olsa bile, tarihi (akademik) kaynaklar 1515 yılında babası Süleyman'ın —o dönem Şehzâde Süleyman— Manisa sancakbeyliği yaptığı sırada dünyaya geldiğini belirtir. Annesinin, Çerkes kökenli bir köle olan yahut Çerkes aşiretlerinin bir kızı olduğu düşünülen Mahidevran isminde bir hatun olduğu tahmin edilmektedir. Buna ilâveten Mustafa'nın doğumu, Şehzâde Süleyman'ın tattığı ilk babalık duygusu değildi. Mustafa'dan önce “Mahmud” adında bir oğlu olan Şehzâde Süleyman, ikinci kez babalık duygusunu tadıyordu. Mahmud, kardeşi Mustafa doğduğunda dört (4) yaşında idi. Bu sebeple, Mustafa'nın doğumu sevinçle karşılsa dahi aşırı büyük kuvvette sevinç duyulma ihtimali azdır. Mustafa'nın Manisa'da geçirdiği süre hakkında elimizde ne yazık ki yeterli kaynak delili bulunmamaktadır. Bu sebeple, Mustafa'nın Manisa günlerine ait tüm bilgiler menkıbevî oluşumlara yol açar.

Yavuz Sultan Selim'in vefatı üzerine,

hayattaki tek oğlu —“Üveys” adında bir oğlu olduğu söylene bile bu ihtilaflı bir mevzudur— Şehzâde Süleyman, Pîr Mehmed Paşa tarafından payitahta davet edilmiş ve yeni imparator olduğu takdim edilmişti (Eylül 1520). Mustafa'nın, ağabeyi Mahmud, küçük kardeşi Murad ve Raziye —Murad ve Raziye'nin bebek olduğu tahmin edilmektedir— ile birlikte payitahta gittiği kesindir (1 Ekim 1520). Mahmud, dokuz (9) yaşında diğer kardeşi Murad ise iki (2) yaşında vefat edince, hanedan içerisinde tek erkek varis Mustafa kalmıştı. Kısa bir süre sonra çiçek hastalığına yakalanan Raziye Sultan da

vefat edince, genç padişah Süleyman üç (3) evladını birden kaybetmiş oldu. Bu durum, hanedanın tek erkeği konumunda bulunan Mustafa'nın ve Mahidevran'ın statüsünde artışa yol açtı. Zira padişahın çocukları, başka annelere sahipti (Örneğin Mahmud ve Murad'ın annesi Fuldane isimli bir cariyeydi). Bu statü artışı ve popülerlik fazla uzun sürmedi, aynı ayın içerisinde Rutenya'lı köle olarak Saray-ı Hümayun'a giren “Roxelana” bir şehzâde dünyaya getirdi (Ekim 1521). Hanedana yeni şehzâde olarak giren ve Süleyman'ın varis sayısını çoğaltan, genç padişahın depresif bir hava

yaşadığı dönemde mum ışığı gibi beliren bu şehzâde, Hürrem ve Süleyman aşkının ilk meyvesi olan “Şehzâde Mehmed”di. Bu durum, henüz altı (6) yaşında olan Mustafa'yı etkilemese bile annesi Mahidevran Sultan'ın pek hoşuna gitmemiş olmalıdır, zira yeni bir şehzâdenin doğumu hâlihazırda bulunan Mustafa'nın aleyhine gelişecek bir oluşumdur. Kısa süre içerisinde Hürrem bir daha gebe kalmış ve Şehzâde Abdullah dünyaya gelmiştir (1522). Hürrem'in üst üste gebe kalması, kısa süre sonra Süleyman'dan üçüncü çocuğu olan Mihrimah Sultan'ı dünyaya getirmesi, kendisinin itibarını artırdığı gibi Mahidevran'ın popürlüğünü yitmesine neden olmuş olmalıdır.

Bu aralıkta her şeyden habersiz halde eğitimlerine başlayan Mustafa, babasının gözdesi olma durumunu yitirmemişti. Aksine Süleyman, gerçek bir adalet temsilcisi olduğunu kendi evlatları arasında ayırmayıp açıkça gösteriyordu. Mustafa'ya tahsis olunan ilk müderrisin dönemin ünlü âlimlerinden olan Sürûri Mustafa Efendi olduğu tarihî kaynaklardan mevcuttur. Muhyiddin Mehmed Efendi'nin de şehzâdeye tayin edildiği, lâkin vefat edince yerine Hayreddin Hızır Efendizâde'nin geldiği bilinmektedir. Anlaşılan o ki, Şehzâde Mustafa dinî eğitim alarak yetişmiş olmalıdır. Zira kendine tahsis edilen —bilinenler— hocalar müderrislik faaliyeti yapan âlimlerdir. Gerçekten harikulâde bir eğitim alan Şehzâde Mustafa, kuvvetli bir tahsil öğrenimi geçirmiş olmalıdır.

ŞEHZÂDE SANCAĞA ÇIKIYOR!

Mustafa, babasının maiyeti içerisinde İstanbul'a geldikten sonra dinî ve fennî ilimlerin etkisi ile yetişmiş, büyükannesi Valide Hafsa Sultan'ın ölümüne kadar sarayda kalmıştı (1533). Büyükannesinin ölümü, harem içerisinde bulunan popülerlik ve “de facto” yani fiili güç faktörünün iki rakibe arasında kaldığının açık bir göstergesine sembolize olmuştur. Şüphesiz bu iki güç, Mustafa'nın annesi ve Süleyman'ın ilk gözdesi Mahidevran Sultan ile Mehmed, Abdullah (1522'de öldü), Mihrimah, Selim, Bâyezid ve Cihangir'in annesi Hürrem Sultan arasında gerçekleşmiş

olmalıydı. Padişaha verilen evlat sayısı, iki gözde arasında bulunan güç politikalarını en baştan başlatacağı.

1534 yılında Venedik Elçisi Daniello de Ludovisi, senatosuna sunduğu raporda Şehzâde Mustafa hakkında kısa bir noktaya değinmiştir. “Türk Beyi'nin yaklaşık on altı yaşlarında bir oğlu var. Diğer üç oğlundan daha büyük ve adı da Mustafa. Manisa sancağında, Mustafa'nın iyi ve cömert bir insan olduğu söyleniyor. Yanında Arnavut kökenli annesi ile birlikte yaşıyor. Sultanın diğer oğulları ise hâlâ sarayda yaşıyor”. Bu raporun içerisinde elçinin büyük yanlışları vardır, lâkin konumuz bu değil. Mustafa'nın 1534 yılında yani büyükannesi Valide Hafsa Sultan'ın ölümünden hemen sonra “Saruhan sancağına” atanan Mustafa, devlet yönetimi ve kamusal alanda bilgi birikimi alacak bereket olsun ki, yeni padişah olarak hazırlanacaktı. Sultan Süleyman, haklı bir gurur yaşıyordu zira devletine artık sancağa çıkacak bir şehzâde yetiştirmişti. Vezir-i azam Makbul İbrahim Paşa'nın şehzâdeye ne denli yakın olduğu da aynı konudur. Zira Mustafa ve İbrahim Paşa'nın yakın havası Süleyman'ın Manisa günlerine değin dayanmaktadır.

Mustafa, Manisa'ya ulaştıktan sonra doğrudan halkın arasına karıştı ve halkın sorunlarına derman olmaya çalıştı. Bu durum, zaten halkın gözdesi konumunda bulunan Mustafa'ya biraz daha itibar kazandırmış olmalıdır. Burada şairleri ve âlimleri himayesi altına alarak, düzenlediği divanlarda bu kişiliklere de yer vermesi değerine

değer katan ekstra davranışlardan oldu. Süleyman'ın oğlunu dikkatle takip ettiği, sadrazam İbrahim Paşa'dan sürekli rapor aldığı da açık bir gerçektir. İbrahim Paşa'nın şehzâdeyi sevdiği açık bir gerçek olduğundan dolayı, padişaha kötü olayları aksettirmemiş olabilir. Lâkin çağdaş kaynaklar dahi, Mustafa'nın Manisa'da bulunduğu sırada kötü bir işe karıştığını bildirmemişti. Mustafa'nın Manisa günleri hakkında çok detaylı bilgiler mevcut olmasa bile, yazılan çağdaş kaynaklar da âdil bir yönetim politikası izlediğini açıkça ortaya koymaktadır. Lâkin Mustafa, bu sırada hiç beklemediği bir darbe yemiş sadrazam Makbul İbrahim Paşa 1536 yılında Sultan Süleyman'ın emriyle idam edilmişti. İbrahim Paşa'nın idam sebebi, kendine bahşedilen güçten dolayı kendini kaybetmesi ve sonuç olarak yandaşlarıncı kendine “Serasker Sultan İbrahim Hân” mahlasını kullanması, onun sonunu getiren olay oldu. Mustafa artık, Manisa'da ve İstanbul içinde desteksiz bir sessizliğin içine gömülmüştü.

MANİSA'DAN SÜRGÜNE

Mustafa, hanedan içinde tek varis konumunda bulunmasından dolayı kendini şanslı addediyordu. Lâkin kardeşi Mehmed, artık varis yaşına ulaşınca babası tarafından ağabeyinin bulunduğu sancağa layık görülmüştü. 1539 yılında, hanedana damat olarak girmeyi başaran Rüstem Ağa —o dönem henüz Paşa unvanı alamamıştı— Mihrimah Sultan ile evlenerek, Hürrem Sultan'ın İstanbul'da bulunan iktidar sürecini perçinlemişti.

Buna ilaveten Rüstem Ağa, daha önceleri Mohaç Meydanı'nda gösterdiği başarılı vazifelerden dolayı, nikâhın ardından üçüncü vezir olarak divana terfi edildi (Bu sayede paşa unvanını almaya hak kazandı). Hürrem'in, Mustafa'dan hoşlanmadığı aşikârdır ayrıca Hürrem'in damadı Rüstem'in de Mustafa'dan hoşlanmadığı ileride yapacağı eylemlerden belli olacaktır.

1541 yılında, yirmi (20) yaşında bulunan Mehmed İstanbul'da yapılan büyük bir merasimle yeni sancağına gönderildi. Ağabeyi Mustafa, Manisa'dan alınmış ve Amasya'ya gönderilmişti. Gözde şehzâdelerin şehri olan Manisa'ya Mehmed'in gönderilmesi, padişahlığa onun layık olduğunu gösterdi. Mustafa, taht adına ümidini kesmiş Amasya'ya adapte olmayı kabullenmiş ve validesi ile geride kalan hayatını yaşamayı kafasına koymuş görünüyordu. Kısa süre içerisinde Amasya'da başarılı bir yönetim merkezi kuran Mustafa Manisa halkının sevgisini kazandığı gibi, Amasya halkının da sevgisini kazanmıştı. Bu durumu en yakından takip eden ve şehzâdenin tüm hareketlerini Venedik senatosuna rapor eden Bernardo Navageros bu olayları düzenli şekilde nakletmektedir. Mustafa'nın ümitsiz bir ruh halinde olduğunu, Cuma günleri halkı selamlamak üzere törenler tertip ettiğini ve aynı Manisa'da olduğu gibi âlim üst düzey bilgileri himaye ettiğini bildirmektedir. Navagero'nun yazdığı bu raporlardan, Mustafa'nın kardeşi Mehmed'in Manisa'ya yollanması üzerine taht iddiasından vazgeçtiğini öğrenmiş oluyoruz. Mustafa'nın gerçekten böyle bir ruh haline büründüğü aşikârdır. Bunun temel dayanağı, mecburen Amasya'yı kabullenmesi ve burası için uğraş vermesidir.

Mustafa ümidini kesmişken, Manisa'dan bir haber geldi. Kardeşi Mehmed, geçirdiği çiçek hastalığı nedeniyle hayatını kaybetmişti (6 Kasım 1543). Bu haber, padişahı derinden sarsmış olacak ki, oğlunun anısına dev bir külliye yaptırmış ve mezarının üzerine de bir taht koydurmuştu.

DÜŞÜŞ VE ÖLÜM

Mustafa, kardeşinin ölümüne üzülse

bile, taht ve Manisa varisi olma devamlılığını sürdürdüğü için yeniden umutlanma havasına girdi. Lâkin bu durum pek uzun sürmedi, Mustafa'nın on altı (16) yaşındaki kardeşi Şehzâde Selim Manisa valisi olarak atandı. Mustafa, babasının tekrardan kendisini Manisa'ya atayacağını bekliyorken, kardeşi Selim'in buraya atanmasını kendisinin artık taht için düşünülmeyen bir şehzâde olarak kabul edilmesine temsil bulmuştu. Bu durum, hem Mustafa'da hem de validesi Mahidevran Sultan'da menfi bir hava oluşturmuştu. Bunlar yetmezmişçesine, Hürrem'in damadı olan Rüstem Paşa Selim'in Konya'ya terfi edilmesinden 114 gün sonra Vezir-i azam mevkiine yükseltilmişti. Hürrem artık Mustafa ve rakibesi karşısında İstanbul'da üstünlük elde etmiş, padişahın ardından gelen en kuvvetli ve azametli makamı ele geçirmişti. Hürrem'in, Mustafa aleyhine hareketlere giriştiği aşikârdır. Zira kendini ve ailesini koruma misyonunu üstlenen Hürrem, padişaha nikâh kıydırmış ve Süleyman'ın idaresine kanşma cüretini kullanmıştır. Hürrem'in başkent içerisinde bulunması, Osmanlı teamüllerine tamamen aykındı (Şehzâdeler sancağa gönderilince, valideleri de onlarla giderdi. Örneğin; Mustafa'nın annesi Mahidevran Sultan, oğlu ile Manisa ve Amasya'ya gitmiştir). Hürrem'in, Süleyman karşısında bu kadar etkin bir role bürünmesi şüphesiz Mahidevran ve Mustafa'yı korkutuyordu. Hürrem'in kalbinde bulunan hükümdar adayı ise küçük oğlu Şehzâde Bâyezid'di. Zira Bâyezid'in cevval ve sert tabiatı dedesine (Yavuz Sultan Selim), merhamet ve adaleti babasına (Kanuni Sultan Süleyman) benziyordu. Halkın gözünde, Hürrem'in iki oğlu seviliyordu ki bunlar Bâyezid ve Cihangir'di. Selim ve Mihrimah ise nefret edilen taraflardandı.

Hürrem, planını gerçekleştirmek için Mustafa'yı ve onun haleflerini — küçük oğulları — ortadan kaldırmak zorunda olduğunu açıkça hissetmektedir. Zira insanın ölümlü olduğunu biliyordu herkes, Süleyman'da bir gün ölecek ve taht iki çekirdek ailenin arasında bölüşülecekti. Bu savaşı ya Mustafa

ve annesi Mahidevran kazanacaktı ya da Bâyezid, Selim, Cihangir ve anneleri Hürrem kazanacaktı.

Peçevi'ye göre, Şehzâde Mustafa üstün marifet ve ilme sahip olduğundan dolayı başta Selim ve Bâyezid onu kıskanıyordu. Peçevi'nin belirttiği bu durum başlı başınca yanlış bir ifadedir. Selim'in tahtta gözü pek olmadığı açıktır. Bâyezid, ağabeyini kıskanmaz aksine onu destekler ve taht ağabeyine nasip olursa onun himayesi altında sancakbeyi olarak görev almak istediğini belirtti, lâkin tahtı da her şehzâde gibi isterdi.

Sultan Süleyman, artık altmış (60) yaşına merdiven dayamıştı. Bu halde, yaşlı ve pir olmuş padişahı başında istemeyen askerler (Yeniçeriler), istikbalin padişahı olarak gördükleri Şehzâde Mustafa'nın altında birleşme isteğine girişti. Bu durum, sadaret makamında bulunan Rüstem Paşa ve onu yöneten Hürrem Sultan için iyi bir fırsattı. Yeniçerilerin Mustafa'ya duyduğu ilgiyi sadaret makamında bulunan Rüstem Paşa, padişaha karşı kullandı. Rüstem Paşa ve Hürrem Sultan'ın dolduruşları, Sultan Süleyman'ı bu konu üzerine düşündürdü. Süleyman'ın bu hadiseyi derinine tetkik ettirmesinin nedeni malumdur. Babası Yavuz Sultan Selim, II. Bâyezid'e karşı iç savaş başlatmış ve bu iç kargaşa ortamına henüz on yedi (17) yaşında olan Şehzâde Süleyman

tanıklık etmişti. Dedesine (II. Bâyezid) karşı savaşmak ve taraf tutmak zorunda kalan Süleyman, babasının saltanat döneminin ilk iki senesinde de amcalarına ve kuzenlerine karşı mücadele vermekle geçmişti. Derin kargaşa ortamlarını yaşayan Şehzâde Süleyman, geçmişte yaşadıklarından ibret alırcasına oğullarından sakınıyordu. Zira Süleyman, dedesi II. Bâyezid'in sofu kimliğini taşıyan bir hükümdardı. Lâkin ciddi anlamda Mustafa tam bir taht adayı olarak nitelendiriliyordu. Hatta 1553 yılında Kütahya valisi Şehzâde Bâyezid'in — tahmini olarak o dönem yirmi yedi (27) yahut yirmi sekiz (28) yaşında olmalı — ağabeyini artık hükümdar olarak kabul gördüğü, onun padişahlığını tanıdığını bilir. Bu olayların devamlılık göstermesi, yeniçeri gürühunun şehzâdeye (Mustafa) oldukça yakın bulunması, Süleyman için karar almanın vakti geldiğini hatırlatıyordu.

1550'li yıllardan başından itibaren, Sultan Süleyman'ın yaşlılığını bahane eden Safevîler, valilerini birleştirip Osmanlı yakalanna doğru saldırtılar. Şah Tahmasb, yaka boylarına gönderdiği orduların haricinde kendisinin başını çektiği büyük bir ordu kurarak Şirvan bölgesine hücumla geçti. Kısa süre içerisinde Şirvan ve civar hanlıkları tekrardan kontrol altına alan Tahmasb, Süleyman'ın artık eski "Solimanus Magnus" olmadığını ima etmek istemişti (Ocak 1550). Bu baskıların aldığı ve huzursuzluğun arşa ulaştığı şark yakalannın güvenliğini sağlamaya çalışan Tekeli Ahmed Paşa, kısmi noktalarda başını sağlasa bile çoğunlukla mağlubiyete uğramıştı. Sefer kararının alınmış olması, Safevî ülkesini korkutmuyordu. Zira eski Süleyman olsa, yapılan tüm bu yaka tacizlerinin üzerine Tebriz'e kadar girerdi. Süleyman, elli sekiz (58) yaşında olmanın vermiş olduğu yorgunluk sebebiyle oluşum sağlayacak zorlayıcı bir şark seferinin kendisi adına hayırlı olmayacağını düşünüyordu. Bu sebeple, ordunun serdan olarak Hürrem Sultan'ın yakın adamı hanedan damadı sadrazam Rüstem Paşa tayin edildi. Rüstem Paşa, ordu ile İstanbul'dan ayrılmıştı lâkin homurtular henüz

İstanbul civarında başlamıştı. Yeniçeriler, "Biz başımızda pir [=yaşlı] padişah istemeyiz!" diye itiraz etmişlerdi. Hatta bazıları ordudan kaçarak Mustafa'nın yanına gelmiş, Rüstem'i öldürse önünde tahtta çıkmak için hiçbir mani husus kalmayacağını belirtmişlerdi. Bazı hocalar ve dervişler şehzâdenin huzuruna gelerek, Süleyman'ın geri kalan ömrünü Dimetoka (Roma ve Osmanlı devirlerinde hâl edilen hükümdarların genel olarak sürgün gibi yaşadıkları bölge)'da geçireceğini ve bu sebeple bir an evvel ordu kurarak Rüstem'i mağlup etmelerini istemişlerdi. M. Tayyib Gökbulgin, Şehzâde Mustafa etrafında bulunan isyancı taifenin, şehzâdeyi etkilemeyi başardıklarını bildirir ve Mustafa'nın isyana şehvetinin arttığını öngörür. Kanuni, askerinin isyanı ve şehzâdenin yanına kaçmasına bakarak damadı ve serdan Rüstem'e Anadolu'da beklemesini emrederek, İstanbul'da hazırlıklara başladı. Padişah, İstanbul'dan hareket etmeden evvel oğlunun yaptığı hareketlere ve yanına kaçan askerlere taviz vermesini bir isyan olarak saydı. Bu sebeple devrin büyük âlimi ve Şeyhülislâmı Ebussuud Efendi'ye bir mektup yazdı: "Sual: İslâmbol'da zengin bir tüccar vardır. Irak bir seyahate gitmesi icap eylediği vakit, ailesini ve refikasını ve kerimelerini ve oğlanlarını, idare itmek için kölesine bıraktı. Anın sadakatine ve evladlarının emniyeti var idi. Köle, efendisi gider eylemez, kendi ihtimamına tevdi eylenen efendisinin refikasını ve kerimesini ve oğlanlarını yok eylemeye, mallarını gasp eylemeye ve dahi elde eylerse efendisinin canını almaya karar kıldı. Böyle bir kula şeran ne itmek icap eyler?"

El-cevap: Anın adamı müstehak olur." Süleyman, cevabını almıştı lâkin oğlunun böyle bir ihanet kisvesi içine gireceğini kuvvetle muhtemel düşünmemiş olacak ki, "Katiyyen Mustafa Han'im böyle bir şey yapmış ola. Hele ki benim devr-i saltanatıma kastetmek niyetiyle asla. Bu kendileri isteyip de yapamayan fesatçıların şehzâdeye ithamıdır." demiştir. Süleyman'ın, şehzâde etrafında fitne takımı olduğunu anlaması şaşılacak bir şey değildir ki, zaten kendisi zeki

ve akıllı bir padişahdır. Buna mahal vermesi beklenemez olacaktı, en azından Mustafa ve onu sevenler öyle düşünüyordu. Padişah, Rüstem Paşa'ya "bekle" emrini verdikten bir sene sonra İstanbul'dan ayrıldı (28 Ağustos 1553). Kuvvetle muhtemel bu uzun beklemenin sebebi, Mustafa hakkında alınacak fetvanın uzunca süre tetkik edilmesi idi. Sultan Süleyman bu seferine ilginç bir şekilde vücut ve ruh bakımından oldukça zayıf ve hassas olan Şehzâde Cihangir'i de götürmüştü. Aynı zamanda, Manisa valisi Şehzâde Selim'de babasının ordusuna katıldı. Şehzâde Bâyezid, yanına aldığı 4.000 askerıyla babasını Yenişehir'de karşıladı. Burada, Bâyezid İstanbul'a taht muhafazası için gönderildi. Bunun sebebi, Bâyezid'in ağabeyinin taht hakkını desteklemesi ve onu istikbalin padişahı olarak kabul etmesinden dolayıdır muhtemelen. Zira Bâyezid, ağabeyini meşru bir hükümdar sıfatıyla tanıdı. Süleyman, Bâyezid'in ordugâh içerisinde bulunmasını istemiyordu.

Süleyman'ın emriyle Mustafa, Konya yakınında bulunan ordugâha davet edildi. Mustafa, askerlerini yanı almış ve yola koyulmuştu. Bu sırada ikinci vezir Kara Ahmed Paşa, Şehzâde Mustafa'ya bir mektup göndermiş, ordugâha gelse bile buraya fazla yakın bir bölgede konaklamaması gerektiğini bildirmişti. Mustafa'nın bu mektubu okuyup okumadığı hakkında net bir bilgi elimizde mevcut değildir ki, eğer okusaydı yüksek ihtimalle ordugâha gelmezdi. Konya'dan hareket etmek için hazırlanan Şehzâde Mustafa, atına binmek için hafif bir yükseltiye yanaşmış lâkin atı bir türlü şehzâdenin binmesine müsaade etmemiştir. Venedik senatosuna iletilen raporda, şehzâdenin ölümüne yürüdüğü ve atının bunu hissettiği yazılmıştır (Venedik senatosuna sunulan rapor için dip. 41 bakınız). 6 Ekim 1553'te yola çıkan Mustafa, akşamüstü karargâh noktası olan Aktepe'ye ulaşır. Çadırlarını ve ordusunu, babasının çadırının üç kilometre doğusuna kuran Mustafa'nın çadırına bir ok atılmış ve bu okun ucunda mesaj gönderilmişti. Söylenenlere göre bu kâğıtta, derhal ordugâhtan ayrılması gerektiği aksi

halde babasının onu (Mustafa'yı) öldüreceği yazıyordu. Mustafa'nın bu mektuba kulak asmadığı hatta bunun, babası tarafından kendine deneme amaçlı yapılan bir kurgu olduğu belirtilir. Mustafa, babasının huzuruna çağıldığı zaman başta sıkı dostu Taşlıcalı Yahya onu uyarmaya çalışmış lâkin Mustafa, "Eğer babam beni öldürmek isterse, beni hayata getirdiği gibi canımı alma hakkı da vardır." demiş ve babasının çadırına doğru yola çıkmıştı. Mustafa, babasının huzuruna çıkmadan evvel kefene benzer bembeyaz bir kaftan giymiş ayrıca başına mücevherlerin yoğun olduğu bir kavuk takmıştı. Yeniçeriler alkış tutuyor, Mustafa atının üzerinde çadıra doğru ilerliyordu. Bu sırada Ahmed Paşa şehzâdeyi durdurarak, "Şehzâdem, en azından atınızın üzerine çadır dışında hünkânımızla görüşün" demiş, lâkin Mustafa bunları dinlememişti. Mustafa çadırın önüne gelince çavuş silahlarnı istedi. Mustafa, şaşımış bir halde idi. Zira bir şehzâdenin kılıçları asla alınmazdı. Kim bilir belki de Mustafa o an inanmıştı babasının kendine kıyacağına... Çadırın üçüncü bölümüne kadar yürüyen Mustafa, babasını hafif bir bez tülün ardında gördü. Yaklaşmak ve elini öpmek istedi lâkin Süleyman eliyle dur işareti yaptı. Bunun üzerine Mustafa onu selamladı (Kaynaklar bu noktadan sonrasında vahdet kılmışlardır). Kanuni, sinirli bir hale bürünerek:

"Ah köpek! Sende hâlâ beni selâmlayacak cesaret var mı?" diye bağırış, Mustafa henüz kendini müdafaa edemeden yedi dilsiz cellat üzerine atılmıştı. Mustafa, boynuna geçirilen kemendi koparmayı başanır ve üstüne atılan yedi dilsiz celladı yumruklarla yere serer. Mustafa, üçüncü bölümden kapıya doğru koşarken eteğinin ayağına takılmış ve yere düşmüştü. Bu anı fırsat bilen genç pehlivan ve padişahın çadırına bakan Zal Mahmud isimli bir ağa —Zal Mahmud, II. Selim devrinde damat olmuştur— şehzâdenin üzerine atılmış ve boynuna kemendi geçirmişti. Ellerini arkaya alarak üstüne çıkmış ve şehzâdenin boğazını tüm gücüyle sıkmaya başlamıştı. Mustafa, bu pehlivana karşı direnememiş ve oracıkta öldürülmüştü.

ŞEHZÂDE MUSTAFA MERSİYESİ

Meded meded bu cihanın yıkıldı bir yanı
Ecel celâilleri aldı Mustafa Hânı
Tohındı mihr-i cemâli bozuldı erkânı
Vebale koydılar âl ile Al-i Osmânı
Geçerler idi geçende o merd-i meydânı
Felek o canibe döndürdü şâh-ı devrânı
Yalancının kun bûhtanı bugz-ı pinhânı
Akıtdı yaşamızı yakdı nâr-ı hicrânı
Cinayet etmedi cânî gibi anan cânı
Boguldi seyl-i belâya tagıldı erkânı
'olaydı görmeye idi bu macerayı gözüm
Yazuklar ana reva görmedi bu rayı gözüm
Tonandı ağlar ile nurdan menâra dönüp
Güşâde hatır idi şevk ile nehâra dönüp
Göründi halka dıraht-ı şükûfezâra dönüp
Otag u haymeleri karlu kühsâra dönüp
Tururdu şâh-ı cihan hiddet ile nâra dönüp
Yürürdi kullan yanında lâle-zara dönüp
Müzeyyen idi bedenlerle ak hisara dönüp
El öpmeğe yürüdi mihr-i bî-karâra dönüp
Tolmadı gelmedi çünkim o mâh-pâre dönüp
Görenler ağladılar ebr-i nev-bahâra dönüp
Bir ejdehâ-yı dü-serdür bu hayme-i dünyâ
Dehânına düşen olur hemîşe nâ-peydâ

O bedr-i kâmil ol âşinâ-yı bahr-i ulum
Fenaya vardı telef etdi anı tâlî-i şûm
Döğündi kaldı hemân dâg-i hasret ile nücûm
Göyüdi şâm-ı firakında doldı yâş ile Rûm
Kara geyürdi Karamana gussa etdi hücum
O mâhı ince hayâl ile etdiler ma'dûm
Tolandı gerdenine hâle gibi mâr-ı semûm
Kazâ-yı Hak ne ise razı oldu ol merhum
Hatâsı gayr-ı muayyen günâhı nâ-ma'lûm
Zihî şehid ü saîd ü zihî şeh-i mazlum
Yıkıldı yer yüzine aslına rücû etdi
Saadet ile hemân kurb-ı hazrete gitdi

DEĞERLENDİRME

Mustafa'nın idamı, Osmanlı ülkesi adına büyük bir kayıptır. Suçu yahut suçsuz olmadığının tahlili çok net ve açıktır. Mustafa, âsi bir şehzâde olmasa bile etrafında bulunan fitne takımından oldukça fazla etkilenmiştir. Babası

Süleyman'ın tahtını tehdit eder hale gelmesi, Süleyman'ın onun hakkında istemediği bir karar almasına neden olan cinstendir.

Mustafa'nın, yaklaşık otuz sekiz yıllık hayatı boyunca babasına sadık kalma felsefesi annesi ve Mustafa'nın kendi çekirdek ailesi için büyük önem arz eden ehemmiyetli bir kuraldı. Gittiği her noktada insanlara karşı duyduğu koşulsuz sevgi ve hizmet aşkı, Mustafa'nın başarılı bir hükümdar olacağını açıkça göstermektedir. On dokuz yıl boyunca minyatür hükümdarlık yapan Mustafa'nın sancak bölgelerinde yaptığı hizmetler aşîkârdır. Halkın, askerın ve devlet erkânının sevgisini kazanmak bambaşka bir özelliktir. Şüphesiz, kudretli ve güçlü bir hükümdar olacaktı. Lâkin başına gelen ölüm ve kara bir hayat, onu babasının gözüne bir türlü sokamadı. Halkın, askerın ve devletlilerin umudu olan şehzâdenin, Süleyman'ın gözüne girememesinin tek müsebbibi elbet ki; Hürrem ve Rüstem'dir. Bu ikili, İstanbul'da o kadar iyi entrika sahnelemişlerdi ki, adalet temsilcisi Süleyman'ı dahi kandırmışlardı.

TEŞEKKÜR

Bu yazımı yazmam için bana destek veren değerli hocam Halit Develioğlu'na teşekkür ederim. Venedikli elçi raporlarını okumam için desteklerini sunan dostlarıma teşekkür ederim. Buna ilaveten Venedik elçi raporlarını tercüme ederek eserlerinde aktaran Prof. Dr. Erhan Afyoncu hocamıza teşekkür ederim. Eserlerinden ve kaynaklarından yararlandığım; Prof. Dr. Halil İnalçık, Prof. Dr. İlber Ortaylı, Prof. Dr. Leslie Peirce, Prof. Dr. Feridun M. Emecen, Prof. Dr. Erhan Afyoncu'ya teşekkür eder ve bilgilerinden sürekli yararlanmayı dilerim. Makalelerinden yararlandığım tüm tez yazılarının sahiplerine, ayrı ayrı teşekkür ederim. Bu yazıyı kaleme almak adına olay olgusunu geliştiren ve tarihimize değer olarak bırakan Sultan Süleyman Hân'a ve onun değerli evladı Şehzâde Mustafa'ya da ayrıca müteşekkirim.

AHİRETTE GÖRECEĞİZ

Dört Yiğit; Kaan Talip Tıgılı, Muratcan Kaya, Tarık Kesekçi ve Yusuf Taha Göktaş'a...

Yavuz Selim Yaylacı

Gülünce gözleriyle gülen güzeller
Biz bir avuç kelebeğiz bu kasırgada
Bugün belki yaprak döküyoruz, olabilir
Yarın beraber dirileceğiz, toprak uyandığında

"Üzıldük, üzileceğiz
Ama kim şanslı onu ahirette göreceğiz"

Elleriyle güneşi kapatanlara biz
Gözlerimizdeki şehadet arzusunu göstereceğiz
Karanlık kuytulara itilen yetimleri
Sizin emanetiniz olarak büyüteceğiz

"Üzıldük, üzileceğiz
Ama kim şanslı onu ahirette göreceğiz"

Çatık kaşlarımızla davanın yükünü
Biz taşıyoruz artık siz gibi
Sessiz ve içten gülüşünüzü
Gönlümüze işliyoruz vasiyetiniz gibi

"Üzıldük, üzileceğiz
Ama kim şanslı onu ahirette göreceğiz"

Şimdi tutun ellerini mazlumların
Koşun sonsuzluğa ve gülün
Peşinizden gelen kardeşlerinizi de
Peygamber komşusu yuvanıza götürün

balkanlar' da gençlik inşası

İyilik yolculuğumuzun bu seferki rotası Balkanlar...

Kuzey Makedonya'nın başkenti Üsküp'te inşa etmeyi planladığımız "**Jakup Asipi Gençlik Merkezi**" ile gençlerin milli ve manevi değerlerin korumasına destek olmayı hedefliyoruz.

SMS GENCLİK yaz
3072'YE GÖNDER
5 TL BAĞIŞTA
BULUN
4072'YE GÖNDER
27 TL BAĞIŞTA
BULUN

Makedonya

Türkiye

İYİLİĞİN
Geleceği

KAMPANYA KODU:
11893

ZİRAAT BANKASI HESAP NO: 2124994-5007
IBAN: TR66 0001 0004 8802 1249 9450 07